

27. заседание

Петък, 8 юлий 1938 г.

(Открито отъ подпредседателя г. Георги Марковъ, въ 16 ч. и 15 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Иванъ Балканджиевъ, Димитъръ Марковъ Василевъ и Никола Николовъ	609	Министерството на войната, по въпроса за спирто-бензиновитъ смѣси. (Съобщение)	610
Питания:		Законопроекти:	
1) отъ народния представителъ Димитъръ Савовъ къмъ министра на земедѣлието и държавнитъ имоти, относно пострѣйката на станция за произвеждане на серумъ противъ чумата по свинетъ (Съобщение)	609	1) за сключване на заемъ отъ Главната дирекция на българскитъ държавни желѣзници и пристанища при Българската земедѣлска и кооперативна банка въ размѣръ на 170.000.000 л. (Съобщение)	610
2) отъ народния представителъ д-ръ Н. Найденовъ къмъ министра на земедѣлието и държавнитъ имоти, относно промѣнитъ въ ветеринарното отдѣление при Министерството на земедѣлието и държавнитъ имоти. (Съобщение)	609	2) за откриване на кредитъ въ размѣръ на 600.000.000 л. отъ Българската земедѣлска и кооперативна банка на Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни. (Съобщение)	610
3) отъ народния представителъ Никола Д. Петковъ къмъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве относно интернирането на журналиста Лозанъ Стрелковъ. (Съобщение)	609	3) за даване право на министра на търговията, промишлеността и труда да продава чрезъ търгъ, по доброволно спазаряване или по цени, опредѣлени отъ вещи лица, недвижимитъ имоти, принадлежащи на фонда „Димитъръ А. Ценовъ“ (Първо и второ четене)	610
4) отъ народния представителъ Дойчинъ Цъклевъ къмъ министра на народното просвѣщение, относно измѣнение на правилника за приемане ученици въ гимназитъ и реалнитъ училища (Съобщение)	609	4) за одобряване договора, сключенъ на 26 ноемврий 1937 г. между министра на търговията, промишлеността и труда и Популярната банка въ гр. Берковица за отстъпване правоуползуването на водната вада и падъ, находящи се въ парцела на Държавното промишлено училище въ гр. Берковица. (Първо и второ четене)	612
5) отъ народния представителъ Димитъръ Кушевъ къмъ министра на земедѣлието и държавнитъ имоти, относно измѣнение и допълнение на закона за насърчение на градинарството. (Съобщение)	610	5) за ограничение компетентността на мюфтиискитъ сѣдилища. (Първо четене — разискване)	612
6) отъ народния представителъ Кръстю Славовъ Лековъ къмъ министра на търговията, промишлеността и труда, относно ограничение износа на зърнени храни отъ тазгодишната реколта, предвидъ на слабия урожай. (Съобщение)	618	Предложения:	
7) отъ сѣщия къмъ министра на финанситъ относно спиране принудителното събиране на данѣцитъ предвидъ на слабия урожай презъ тая година (Съобщение)	618	1) за свикване парламентарнитъ комисии на заседание между сеситъ (Предложение на народни представители). (Съобщение)	610
Запитване отъ народния представителъ Никола Николовъ къмъ министра на войната относно решението на комисията, назначена въ 1936 г. отъ		2) за освобождаване мѣстото, пострѣйката и обзавеждането ѝ за полска легация въ София отъ всички припадащи се косвѣни, държавни и общински данѣци, гербовъ налогъ, мита, налози, берии и други. (Съобщение)	618
		Дневенъ редъ за следващото заседание	622

Председателствуващъ Г. Марковъ: (Звъни) Понеже има нужното число народни представители, откривамъ заседанието.

(Отъ 157 народни представители присѣтствуватъ 151, отсѣтствуватъ 6, а именно: г. г. Велизаръ Христовъ Багаровъ, Григоръ Василевъ Георевъ, Димитъръ Петковъ Маджаровъ, Дойко Петковъ Дойковъ, Иванъ Радевъ Балканджиевъ и Стефанъ Радионовъ Йосифовъ)

Преци да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, има да направя следнитъ съобщения на г. г. народнитъ представители.

Председателството е разрешило отпуски на следнитъ г. г. народни представители:

на г. Иванъ Балканджиевъ — еднодневенъ отпускъ, за 8 юлий;

на г. Димитъръ Марковъ Василевъ — тридневенъ отпускъ, считанъ отъ 13 юлий т. г.;

на г. Никола Николовъ — тридневенъ отпускъ, за 13, 14 и 15 юлий т. г.

Постѣпили сѣ следнитъ питання:

Отъ врачанския народенъ представителъ г. Димитъръ Савовъ къмъ г. министра на земедѣлието и държавнитъ имоти относно пострѣйката на станция за произвеждане на серумъ противъ чумата по свинетъ.

Отъ пловдивския народенъ представителъ г. д-ръ Найденовъ до г. министра на земедѣлието и държавнитъ имоти, относно промѣнитъ въ вегеринарното отдѣление при Министерството на земедѣлието и държавнитъ имоти.

Отъ народния представителъ отъ IV Софийска селска избирателна колегия г. Никола Д. Петковъ къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве относно интернирането на журналиста Лозанъ Стрелковъ.

Отъ пловдивския народенъ представителъ г. Дойчинъ Цъклевъ до г. министра на народното просвѣщение относно

хилядитъ ученици отъ IV и V гимназиални класове, показали слабъ успѣхъ, които, възъ основа на § 13 отъ правилника за приемане на ученици въ гимназиитъ и реалнитъ училища отъ 26 май 1937 г., губятъ правото да продължатъ образованието си въ гимназиитъ — дали не може да се направи нѣщо да имъ се разреши да повторятъ класа, за да могатъ да се подготвятъ по-нататъкъ и да продължатъ образованието си.

Отъ горноорѣховския народенъ представителъ г. Димитъръ Кушевъ къмъ г. министъра на земедѣлието и държавнитъ имоти по въпроса за измѣнение и допълнение на закона за насърчение на градинарството.

Запитване отъ бургаския народенъ представителъ г. Никола Николовъ, отправено къмъ г. министъра на войната, относно решението на комисията, назначена въ 1936 г. отъ Министерството на войната, по въпроса за спирто-бензиновитъ смѣси.

Всички тѣзи питання, както и запитването, ще бѣдатъ изпратени на съответнитъ г. г. министри и въ опредѣления срокъ ще бѣде отговорено.

Постѣпилъ е и отъ Министерството на желѣзницитъ, пошитъ и телеграфитъ законопроектъ за сключване на заемъ отъ Главната дирекция на българскитъ държавни желѣзници и пристанища при Българската земедѣлска и кооперативна банка въ размѣръ на 170.000.000 л. (Вж. прил. Т. I, № 17)

Тоя законопроектъ ще се раздаде на г. г. народнитъ представители и ще се тури на дневенъ редъ за обсъждане.

Постѣпилъ е отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда законопроектъ за откриване на кредитъ въ размѣръ на 600.000.000 л. отъ Българската земедѣлска и кооперативна банка на Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни. (Вж. прил. Т. I, № 18)

И тоя законопроектъ ще бѣде раздаденъ на г. г. народнитъ представители и поставенъ на дневенъ редъ.

Постѣпило е проекторешение, подписано отъ нужното число народни представители, за свикване парламентарнитъ комисии на заседание между сесии. (Вж. прил. Т. I, № 19)

Сѣщо и този проектъ ще бѣде отпечатанъ и раздаденъ на г. г. народнитъ представители.

Минаваме къмъ дневния редъ . . .

Д-ръ Н. Найденовъ: Единъ въпросъ.

Председателствуващъ Г. Марковъ: Какво има?

Д-ръ Н. Найденовъ: Азъ подадохъ преди единъ месецъ две питання до министъра на земедѣлието и държавнитъ имоти г. Банковъ. На тѣзи питання, обаче, той и досега не ми е отговорилъ. Моля Ви да провѣрите, защо не ми е отговорилъ и да направите нужното да ми се отговори възможно най-бързо, съгласно правилника.

Председателствуващъ Г. Марковъ: Бюрото на Камарата ще пита г. министъра и ще Ви отговори.

С. Цановъ: Ако и сега не отговори, нѣма въобще да отговори.

Председателствуващъ Г. Марковъ: Минаваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за даване право на министъра на търговията, промишлеността и труда да продава чрезъ търгъ, по доброволно спазаряване или по цени, опредѣлени отъ вещи лица, недвижимитъ имоти, принадлежащи на фонда „Димитъръ А. Ценовъ“.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ А. Голевъ: (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 14)

Председателствуващъ Г. Марковъ: По този законопроектъ пръвъ се е записалъ да говори народниятъ представителъ г. Недѣлко Атанасовъ.

Има думата г. Недѣлко Атанасовъ.

Н. Атанасовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ съмъ избраникъ на Свищовска околия, но не локалнитъ интереси на тая околия сѣ ме извикали да кажа нѣколко думи по прочетения законопроектъ.

Преди да се изкажа по внесения законопроектъ, искамъ да заявя, че законопроектътъ иде навреме да удовлетвори една нужда отъ областта на нашето просвѣтно дѣло. Голѣмиятъ благодетель, свищовски гражданинъ, покойниятъ Ценовъ още въ 1920 г. завещава цѣлия си имотъ, почти безъ изключение, за да се построи и да се поддържа, както е казано въ внесенния законопроектъ, Висше търговско училище, тѣй наречената Висша търговска академия въ гр. Свищовъ.

Въ нашата страна имаме две търговски академии: едната въ Варна и другата въ Свищовъ. Последната се откри съ наредба-законъ въ 1936 г. Рѣководството и управлението на този фондъ, на това голѣмо наследство, което родолюбивиятъ свищовски гражданинъ Ценовъ благоволи да остави, се упражнява, между другитъ, и отъ двама известни български общественици: г. Бѣровъ, бившъ министъръ, и г. Данаиловъ, бившъ министъръ и професоръ. Когато се опитаха да изпълнятъ волята на завещателя, тѣ се нагѣгнаха на непреодолими прѣчки. Богатството, което е оставилъ покойниятъ Ценовъ, е една частъ въ пари, но по-голѣмата частъ е въ имоти, и при започване постройката на зданието за академията оказа се — както чухте отъ мотивитъ къмъ законопроекта — че наличнитъ срѣдства сѣ малко и че е необходимо, следователно, да се продаде една частъ отъ имота, за да може да се доизкара това здание. Зданието се строи, г-да! Който е ходилъ въ Свищовъ, е видѣлъ това — то е почнато, строи се на голѣмия площадъ, на Калето. Необходимо е да се завърши това здание колкото се може по-скоро, защото въ тая академия въ Свищовъ сѣ се стекли младежи отъ цѣлата страна, за да получатъ практически знания, необходими за живота, за нуждитъ на община, на кооперации, на държава. Отъ търговската академия въ Свищовъ, както и отъ търговската академия въ Варна, излизатъ хора за живота, практики. Днесъ въ което и село да надникнете, въ която и кооперация, въ която и община да отидете, вие ще намерите тамъ рѣководители, получили търговското си образование въ търговска гимназия или въ търговска академия. Не се задоволяватъ вече нуждитъ на нашия стопанскъ животъ отъ рѣководители съ срѣдно образование. Животътъ иска своитъ стопански водители. Нашитъ търговски академии даватъ именно тия лица, практически деятели въ селата. Търговското училище въ Свищовъ даде първитъ наши деятели въ финансовата областъ. И сега ще намерите въ върховетъ на нашата Народна банка, на нашата Б. з. к. банка бивши питомци на търговското училище въ Свищовъ. Търговското училище въ Свищовъ, заедно съ академията, се помѣщава въ едно здание, което е строено преди 45 години. Това здание не е достатъчно да удовлетвори вече нуждитъ и това е заставило рѣководителитъ на ефорията да побързатъ съ постройката на здание за търговската академия.

Има, обаче, формални прѣчки, г. г. народни представители. Законътъ за бюджета, отчетността и предприятията изисква търгове — нѣщо, което прѣчи на ефорията да изпълни задължението си. И рѣководителитъ на ефорията, въ лицето на г. Бѣровъ и г. Данаиловъ, сѣ поискали отъ г. министъра да внесе този проектъ, за да ги улесни. Азъ мисля, че почтеността на тѣзи хора е известна и тя е една голѣма гаранция, че строежътъ ще бѣде изпълненъ така, както диктуватъ най-добре интереситъ на тази ефория. И азъ моля г. г. народнитъ представители да подкрепятъ тази инициатива. Съ това ние ще услужимъ на нашето просвѣтно дѣло и ще привлѣчемъ съ тази академия, когато ѝ дадемъ едно голѣмо здание, една голѣма частъ отъ онѣзи младежи, които отиватъ въ чужбина. Вие знаете всички ограниченията, които сѣществуватъ въ нашия Университетъ за приемане на студенти, вие всички знаете, че нашата младежъ, която иска да следва, не може да бѣде побрана отъ нашия Университетъ. Споредъ статистиката, надъ две хиляди студенти българи днесъ учатъ въ чужди университети: въ Букурещъ, Бѣлградъ, Загребъ, Прага, Виена, Берлинъ и Цариградъ, както каза единъ. Тия млади хора, които искатъ да следватъ висша наука, ние сме ги оставили сами да я търсятъ. При тия ограничения, които сѣ създали съ закона за чуждитъ девизи, тия младежи, които сѣ принудени днесъ да ходятъ въ чужбина, вършатъ едно нарушение. Споредъ една статистика, обнародвана въ нашитъ вестници, около 80 милиона лева чужда валута е необходима за тѣзи младежи да бѣдатъ издържани. И понеже законътъ за чуждитъ девизи е много строгъ, тия младежи сѣ принудени да контрабандиратъ. Значи, ние учимъ младежта да върши закононарушения. Следователно, ние трѣбва да дадемъ възможностъ на тѣзи младежи да се учатъ тукъ, като между другото построимъ и това здание за висше търговско училище въ Свищовъ.

Ние сме длѣжни да направимъ сѣщото и за Университета. Освенъ това, съ бѣдещия бюджетъ ние трѣбва да дадемъ непремѣнно възможностъ на министъра на просвѣщенiето да увеличи факултетитъ на Университета. Още нѣколко факултети не сѣ открити при нашия Университетъ. Не е откритъ технически факултетъ и нашитъ младежи отиватъ въ чужбина да следватъ инженерство; сѣщо така, нѣмаме жболѣкарски факултетъ. Тия факултети трѣбва да се откриятъ, но това ще стане съ срѣдства, каквито по бюджета на Министерството на просвѣщенiето не сѣ предвидени. Не е виновенъ академическиятъ съветъ, който е тѣй строгъ при опредѣляне броя на студентитъ, които трѣбва

да се приемат въ Университета, защото липсват помещения. Ако дадем пари, ще открием и нови факултети и ще дадем възможност на нашата младеж да се учи тукъ.

Този законопроект, който иде много навреме, ще удовлетвори една нужда — ще даде възможност на младежите да се подготвят при по-добри условия. Ние тръбва да полагаме много голъми грижи за нашата младеж, защото, ако тя не бжде прибрана въ учебните заведения и не се даде възможност да се учи, ще я видите качила се на камиони, въоръжена и отишла тамъ нѣкъде къмъ „Оборище“ да манифестира нѣщо, което не е добро.

И така, безъ да ви занимавамъ повече, азъ ви моля да одобримъ това предложение, за да може ефорията да извърши още това лѣто постройката на това здание.

Председателстващъ Г. Марковъ: Има думата народниятъ представителъ г. Христо Мирски.

Х. Мирски: Г. г. народни представители! Ако вземахъ думата по този законопроектъ, то е да обърна вниманието ви на една формална страна, която, споредъ мене, е доста съществена. Съгласно нашия основенъ законъ, конституцията, държавните имоти се отстъпватъ по силата на единъ специаленъ законъ. Този специаленъ законъ за отстъпване на държавни имоти е законътъ за бюджета, отчетността и предприятията. Другъ законъ за отстъпване на държавни имоти не познаваме. Въ чл. 118 отъ този законъ е казано, че бюджетитъ на всички фондове, които се управляватъ отъ държавата, както и тѣзи, които произхождатъ отъ дарения, се внасятъ въ Народното събрание и, следователно, управлението на тѣзи фондове става отъ Министерството на финанситъ, където е съсредоточено управлението на всички държавни имоти, а не отъ министъра на търговията. Съ тоя законопроектъ, както е внесенъ, се иска да се даде право на министъра на търговията да продава тѣзи имоти. Това е, по всѣка въроятност, затова, защото, когато се е правило дарението въ 1920 г., билъ е натоваренъ да приеме дарението министърътъ на търговията. Когато основниятъ законъ и специалниятъ законъ изискватъ управлението на такива фондове да бжде въ ръцетъ на Министерството на финанситъ, не може да се приеме, че само затова, защото министърътъ на търговията е натоваренъ да приеме дарението, на него тръбва да се даде право да продава тия имоти.

Покойниятъ завещател, който е оставилъ за универсаленъ наследникъ българската държава, е оставилъ едно имущество, движимо и недвижимо, близо за 40 милиона лева, както се докладва навремето. Тия 40 милиона лева не сж обърнати въ пари, за да може да се направи нужната постройка за едно висше търговско училище, както е постановено въ завещанието. Както въ завещанието, така и въ дарителния актъ отъ 1920 г. е определенъ единъ срокъ 5-годишенъ, въ който да се продадатъ всички имоти и да се обърнатъ въ наличност, но по единъ определенъ планъ. Азъ взехъ думата именно за да попитамъ: когато се иска продажбата на тѣзи имоти, за какво ще бждатъ изразходвани полученитъ суми, които сж толкова милиона лева? Има ли готовъ проектъ за постройката и колко ще струва тя, защото излишно ще бжде да се продаватъ повече имоти отъ тѣзи, които е нужно да се продадатъ за постройката на зданието.

Та искамъ да знамъ, защо се внася този законопроектъ отъ министъра на търговията, защо се дава на него това право да продава имотитъ, а не на министъра на финанситъ, и, второ, има ли изработенъ планъ, за да знаемъ горе-долу приблизително, колко ще струва тази постройка, за да знаемъ дали да дадемъ право на министъра да продаде всички имоти или частъ отъ тѣхъ. Отъ дарителния актъ и завещанието виждаме една къща, оценена навремето на 2 и половина милиона лева, друга за 1.700.000 л., друга за 1 милионъ лева, друга за 800 хиляди лева и т. н. Тогавашиятъ министъръ на търговията, г. Петровъ, бѣше казалъ въ доклада си за приемане на дарението, че всички имоти стрували 40 милиона лева. Ако всички имоти се продадатъ и се прибератъ тѣзи 40 милиона лева, ще се употребятъ ли всички получени отъ тѣхъ пари за тази постройка? Защо да се изпродадатъ всички имоти, ако това не е нужно? Може да останатъ непродадени нѣкои имоти, които се рентиратъ, и да даватъ ежегодни доходи на училището.

Въ дарителния договоръ е казано, че управлението и редътъ за създаване на фонда, както и учредяването сж определени въ завещанието. Въ завещанието е предвидено нѣщо, което не е съгласно съ издадената наредба-законъ въ 1936 г. По завещанието, назначена е ефория отъ следнитъ лица: д-ръ Ст. Даневъ, д-ръ Сава Иванчевъ, който е покойникъ, проф. Г. Данаиловъ и д-ръ Иванъ Бешковъ, които, въ съгласие съ универсалния наследникъ, да преобърнатъ въ налични пари всички имоти, като ги продадатъ, ако е

възможно, въ 5-годишенъ срокъ. По наредбата-законъ отъ 1936 г. се създава друга една ефория, състояща се отъ ректора на висшето търговско училище, началника на търговско-промишленото образование при Министерството на търговията и единъ финансовъ представителъ на общината. По завещанието, което има решаващо значение следъ смъртта на покойника, ефорията тръбва да бжде образувана съгласно волята на завещателя и изразходването на сумитъ тръбва да става, съгласно неговата воля, по предварително изработенъ планъ и следъ туй да се пристъпва къмъ постройката. Това е волята на завещателя, която тръбва да се спазва. Не съмъ противъ продажбата на тия имоти: тѣ тръбва да се продадатъ, за да се изпълни волята на завещателя, но нека това стане следъ като г. министърътъ ни даде достатъчно данни, че тия суми, които ще се получатъ отъ продажбата, ще послужатъ само за постройката на зданието, или да направи декларация, че нѣма да се продадатъ всички имоти, че ще останатъ нѣкои, за да се получаватъ отъ тѣхъ доходи въ бждеще, а ще се продадатъ само тия имоти, които ще бждатъ нуждни за постройката.

Председателстващъ Г. Марковъ: Други записани нѣма. Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ С. Никифоровъ: Г. г. народни представители! По поводъ разглеждания законопроектъ ползувамъ се отъ случая, като министъръ на търговията, да отдамъ почитъ на паметта на дарителя Димитъръ А. Ценовъ за това, че той завеща цѣлото си състояние на българската държава. Въ завещанието си той разпорежда имотитъ да се преобърнатъ въ налични суми и съ тѣхъ да се построи висше търговско училище въ гр. Свищовъ. Неговата воля въ настоящия моментъ, чрезъ ефорията, респективно държавата, чрезъ менъ, който съмъ председателъ на ефорията, се екзекутира и въ Свищовъ се поставятъ основитъ на едно висше търговско училище.

Въпросътъ, който повдига г. Мирски, че, отъ гледище на конституцията, завещанитъ имоти въ полза на държавата отиватъ подъ ръководството и управлението на министъра на финанситъ, е единъ въпросъ, по моя преценка, формаленъ. Още повече, че азъ, ставайки министъръ, заварихъ ефорията учредена въ този съставъ, въ който днесъ ви е представена, подъ председателството на министъра на търговията.

Колкото до бележката, която основателно прави г. Мирски, че тия суми, които се получатъ отъ продажбата на недвижимитъ имоти на завещателя, тръбва да отидатъ, по определеното предназначение, изключително и само за строежъ, обзавеждане и издръжка на това висше търговско училище въ Свищовъ, мога да ви дамъ всичката гаранция, не само моята като министъръ, но и гаранцията на самата ефория, която управлява тия имоти, че така ще стане. Ефорията има съзнание, че сумитъ, получени отъ продажбата на завещанитъ имоти, тръбва да отидатъ изключително и само за строежъ, обзавеждане и издръжка на това висше търговско училище. Нѣма да се направи никакъвъ разходъ нежелателенъ и неоправданъ. Строежътъ се извършва по предварително изработенъ планъ, който е утвърденъ по надлежния редъ и въ настоящия моментъ се екзекутира. Поставени сж основитъ и предполагамъ презъ есенята, м. септемврий или ноемврий, ще стане полагането на основния камъкъ чрезъ обичайния религиозенъ церемониалъ. Точната сума, на която ще възлѣзе постройката, въ този моментъ не ми е известна.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Предприятието отдадено ли е?

Министъръ С. Никифоровъ: Да, отдадено е.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Неговиятъ размѣръ какъвъ е?

Министъръ С. Никифоровъ: Въ този моментъ точно не знамъ какъвъ е размѣрътъ му.

Д. Гичевъ: Има праздни мѣста, които може да се продадатъ, а постройки, които даватъ добри наеми, да не се продаватъ.

Министъръ С. Никифоровъ: Препоржката, която г. Мирски прави, тя е и наше намѣрение — евентуално да не продаваме всички имоти, а да продадемъ само толкова, колкото е нужно, за да се постигне резултатътъ. Въроятъ всички имоти на дарителя нѣма да бждатъ продадени, а ще бждатъ продадени само толкова, колкото е необходимо, за да се получи нужната сума за довършване на постройката.

Азъ ви моля, г. г. народни представители, при това положение, съ огледъ на голъмата благородна целъ, която се поставя, да се изпълни завещанието на този голъмъ дарителъ, да се съгласите да одобрите законопроекта, който внасямъ, за да можемъ въ най-скоро време и по начинъ задоволителенъ да реализираме волята на завещателя и България да издигне въ Свищовъ още единъ храмъ на науката и културата. (Ръжкоплъскания)

Председателстващъ Г. Марковъ: Които г. г. народни представители приематъ законопроекта за даване право на министра на търговията, промишлеността и труда да продава чрезъ търгъ, по доброволно спазаряване или по цени, определени отъ вещи лица, недвижимитъ имоти, принадлежащи на фонда „Димитъръ А. Ценовъ“, моля, да вдигнатъ ръка. Събранието приема единдушно.

Министъръ С. Никифоровъ: Предлагамъ да се даде спешностъ на законопроекта.

Председателстващъ Г. Марковъ: Г. министърътъ предлага законопроектътъ да се приеме по спешностъ и на второ четене. Които сж съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Събранието приема единдушно. Моля г. секретаря да прочете законопроекта на второ четене.

Секретаръ А. Голевъ: (Чете)

„ЗАКОНЪ“

за даване право на министра на търговията, промишлеността и труда да продава чрезъ търгъ, по доброволно спазаряване или по цени, определени отъ вещи лица, недвижимитъ имоти, принадлежащи на фонда „Димитъръ А. Ценовъ“.

Председателстващъ Г. Марковъ: Които приематъ заглавието, както се прочете отъ г. секретаря, моля, да вдигнатъ ръка. Абсолютно мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ А. Голевъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Дава се право на министра на търговията, промишлеността и труда да продава чрезъ търгъ, по доброволно спазаряване или по цени, определени отъ вещи лица, недвижимитъ имоти, принадлежащи на фонда „Димитъръ А. Ценовъ“, а полученитъ суми да се изразходватъ отъ ефорията за постройка, обзавеждане и издръжка на Висшето търговско училище „Димитъръ А. Ценовъ“ въ гр. Свищовъ“.

Председателстващъ Г. Марковъ: Които г. г. народни представители приематъ членъ единственъ така, както се докладва, моля, да вдигнатъ ръка. Абсолютно мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 6)

Минаваме на точка втора отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за одобрение договора, сключенъ на 26 ноемврий 1937 г. между министра на търговията, промишлеността и труда и Популярната банка въ гр. Берковица за отстъпване правоуползуването на водната вада и падъ, находящи се въ парцела на Държавното промишлено училище въ гр. Берковица.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ А. Голевъ: (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 13)

Председателстващъ Г. Марковъ: Понеже нѣма записани, ще гласуваме законопроекта.

Които г. г. народни представители приематъ на първо четене законопроекта за одобрение договора, сключенъ на 26 ноемврий 1937 г. между министра на търговията, промишлеността и труда и Популярната банка въ гр. Берковица за отстъпване правоуползуването на водната вада и падъ, находящи се въ парцела на Държавното промишлено училище въ гр. Берковица, моля, да вдигнатъ ръка. Всички гласуватъ, Събранието приема единдушно.

Министъръ С. Никифоровъ: Моля г. г. народнитъ представители да се съгласятъ да се гласува законопроектътъ и на второ четене, по спешностъ.

Председателстващъ Г. Марковъ: Г. министърътъ на търговията предлага законопроектътъ да се гласува по спешностъ и на второ четене. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ А. Голевъ: (Чете)

„ЗАКОНЪ“

за одобряване договора, сключенъ на 26 ноемврий 1937 г. между министра на търговията, промишлеността и труда и Популярната банка въ гр. Берковица за отстъпване правоуползуването на водната вада и падъ, находящи се въ парцела на Държавното промишлено училище въ гр. Берковица“.

Председателстващъ Г. Марковъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, както се прочете отъ г. секретаря, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ А. Голевъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Одобрява се договорътъ, сключенъ на 26 ноемврий 1937 г. между министра на търговията, промишлеността и труда и Популярната банка въ гр. Берковица, за отстъпване на водната вада и падъ, находящи се въ парцела на Държавното практическо училище въ гр. Берковица“.

Председателстващъ Г. Марковъ: Които приематъ членъ единственъ, както се прочете отъ г. секретаря, моля, да вдигнатъ ръка. Абсолютно мнозинство, Събранието приема.

Законопроектътъ се приема на второ четене. (Вж. прил. Т. II, № 7)

Минаваме къмъ точка трета отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за ограничение компетентността на муфтийскитъ сѣдилища.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ А. Мумджиевъ: (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 12)

Председателстващъ Г. Марковъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стояновъ.

Петко Стояновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Законопроектътъ, съ който е сезирано Народното събрание, въпрѣки неговия краткъ текстъ, е една важна брънка въ историята на развитието на гражданското съзнание у насъ, отъ една страна, и, отъ друга страна, въ установлението на трайни културни отношения между гражданитъ. И заради това той заслужава да бѣде разгледанъ отъ всички страни, за да бѣде причисленъ като етапъ въ напредъка на гражданствеността у насъ и къмъ усилията на демократическата българска държава за равноправие на всички свои граждани и за помощъ солидна, широка, модерна за всички нейни граждани.

Чувствувамъ себе си задълженъ да взема думата по този законопроектъ и затова, защото съ своитъ скромни усилия азъ приобщавамъ частъ отъ моята обществена дейностъ и къмъ ония действия, които могатъ да послужатъ да се установятъ между двата народа, българския и турския, действително културно модерни отношения, да се поставятъ тия отношения върху една по-висока база, която отговаря на модерното право, отъ една страна, и която, отъ друга страна, може да открие възможноститъ за потѣсни връзки, такива, каквито подобава на нашия народъ да има най-напредъ съ своята съсѣдка — турската република.

Взехъ думата, на второ мѣсто, и заради това, защото считамъ, г. г. народни представители, че текстътъ на законопроекта не отговаря на неговитъ намѣрения, ако правилно разбирамъ отъ мотивитъ намѣренията на законодателя. Не можеше да бѣде възможна интервенция въ тази област на отношения, освенъ по инициативата на правителството. Колкото и да желаятъ отдѣлни граждани да навлѣзатъ въ тази област, която представляватъ нашитъ съсѣдски културни, отъ вѣкове съществуващи и за вѣкове продължаващи се отношения съ турцитъ; колкото, казвамъ, отдѣлни лица и да промишляватъ, да сж заинтересувани, да сж добромислещи, да желаятъ да се създаде въ това отношение нѣщо ново, тѣ не могатъ да бѣждатъ въ състояние да дадатъ диагноза на отношенията, да подбератъ момента, кога такава интервенция може да бѣде направена по-удобно, и, главно, да дадатъ формулата на разрешението на въпроситъ въ дадения моментъ, както това може да стори едно правителство. И азъ въ това отношение поздравявамъ правителството съ тази негова инициатива. Да кажа, че въ

* За текста на законопроекта, съобщенъ заедно съ мотивитъ къмъ него, вж. прил. Т. I, № 14.

* За текста на законопроекта, съобщенъ заедно съ мотивитъ къмъ него, вж. прил. Т. I, № 13.

нѣкои отношения тя е закѣснѣла, това би значило да се смѣта, че тѣрся проводи да пиша минуси. Обаче трѣбва, г-да, добросъвестно да приемемъ, че действително въ това отношение българската държава въ известни отношения закѣснѣ. За това доказателства много не трѣбва да се търсятъ; достатъчно е само да се види въ какво състояние се намиратъ нашитѣ отношения съ турската република, за да направимъ още отъ самото начало съответното заключение, че действително ние сме закѣснѣли.

Нѣкой отъ нар. представители: Защо сме закѣснѣли?

Петко Стояновъ: Ще си позволя да кажа.

Почитаеми г. г. народни представители! Отъ 500 години нашиятъ народъ се намира въ съприкосновение съ турцитѣ. Презъ тия 500 години различни бѣха положенията, които заемаше единъ спрямо другъ масата, българскиятъ народъ, отъ една страна, и, отъ друга страна турската държава, веднѣжъ чрезъ едни свои представители, другъ пътъ чрезъ други свои представители, съобразно съ вътрешнитѣ промѣни, вследствие на зараждането на нови сили и преоформяването на институциитѣ въ нея. Едно е известно, обаче — въпрѣки всичко онова, което ни учи нашата история, толкова тъжна въ много отношения — че голѣма частъ отъ ония усилия, които създадоха българския народъ, оформиха го въ една однородна жизнеспособна нация и му дадоха възможностъ въ едно извънредно кратко време, както никой другъ народъ, да извърши своя ренесансъ и да трансформира своето битие отъ обикновена маса на работници въ единъ стремителъ се къмъ самоопредѣление, политически и социално, народъ, се развива при съседното живѣне, при господството и при управлението на турския народъ и на турската държава. Ние трѣбва да бждемъ добросъвестни, г-да, ние трѣбва да бждемъ приятели на истината и, разглеждайки страницитѣ на нашата и на турската държава, на турския народъ, история, ние сме длѣжни да констатираме въ това отношение голѣмото съдействие, което сме имали, или най-малко голѣмитѣ благоприятства, които сѣ бивали създавани. Ние не сме били само възпрепятствувани, експлоатирани, но сме били и обектъ на грижи или, най-малкото, имали сме възможностъ, били сме субектъ на възможностъ, обстоятелства, които ние сме използвали. Значи, не е однородно, неопредѣлено или само сведено върху отношенията на господство, заповѣди и експлоатация нашето историческо битие въ съседството съ турския народъ.

Азъ ще спомна само два факта, г-да, изъ нашата история, за да се види, че това, което твърдя, е самата истина. Първиятъ е меморандумътъ на най-гениалния български революционеръ-националистъ Георги Раковски до турския султанъ, предлагайки му дуализъмъ, за да се разреши източниятъ въпросъ, „восточния въпросъ“. Това е опитътъ на най-голѣмия български патриотъ, отправенъ къмъ представителя на най-силната въ онова време подтиснителка на българското възраждане, противъгана на рѣка, модусъ на разрешение на въпроситѣ. Да кажа, че не сме били виновни ние, т. е. нашитѣ предшественици, за да не се получи правилно разрешение на въпроса, то би значило да изнасилваме историята. Но само тоя фактъ за насъ е достатъченъ да ни убеди, че и най-отявлениитѣ противници на турското иго сѣ имали държавническо просвѣтление въ оная епоха, г-да, на слабо политическо развитие на българския народъ. Иначе казано, възможности за съвмѣстно живѣне заедно съ турцитѣ сѣ съществували и сѣ могли да бждатъ създадени.

Вториятъ фактъ е следниятъ. Въ 70-тата година се създава най-голѣмото, най-важното въ нашата история национално учреждение — Българската екзархия, и се създава като турско учреждение, създава се съ турското право, въ срѣдата на турската държава, предъ опасността да бжде разчленена и едва осем години предъ най-жестоката война, която Турция е водила и на която е платила най-голѣмитѣ разходи. Това показва, че е имало едно държавническо съзнание отъ другата страна, едно разбиране, че тукъ се ражда и се е родилъ вече единъ новъ народъ, който трѣбва да бжде приобщенъ къмъ държавния животъ на империята, за да се влѣятъ въ нейнитѣ жили нови, свежи сили, за да заживѣе тя по-добре, отколкото обстановката ѝ диктува.

Азъ съмъ убеденъ, почитаеми г. г. народни представители, че днесъ, следъ като ние сме свободна държава вече шестдесет години, еманципирани въ всѣко отношение и отъ всички зависимости спрямо бившия сюзеренъ; днесъ, когато вече турската държава е латинска република, освободена отъ всичко онова, което срѣдновековieto и ислямизмътъ ѝ бѣха наложили, нашитѣ отношения сѣ поставени на съвършено ясна основа. Азъ твърдя — и струва ми се, че никой не може да ме опровергае, и вие

всички ще приемете — че нѣмаме другъ съседъ, освенъ турската република, съ който да сме разрешили всички важни въпроси и че сме почти дошли до историческата межда, къмъ която сме се стремили и трѣбваше да се стремимъ. Следователно, всичко, което е останало да бжде регулирано, то е не толкова на базата на историческото завещание, колкото на базата на реалния животъ и на реалния интересъ.

И заради това, понеже спрямо тая страна ние сме въ това отношение най-свободнитѣ, азъ очаквахъ г. министъръ-председателътъ въ вчерашната си речъ да ни каже, кои сѣ именно тия възможности и да постави нашето отношение къмъ Турция въ онова му положение, въ което то е, защото съ другитѣ съседи ние имаме други отношения, много ясни, за които не ми е задачата да се спирамъ сега. Азъ твърдя, че при така изясненитѣ — исторически вече поставени върху една абсолютна, безспорна и ясна база — отношения съ турския народъ, въ лицето на неговата република, ние трѣбва да имаме вече не онова отношение, което го имаме до днесъ. Ние сме длѣжни, вследствие на тази наша изясненостъ, да бждемъ много по-активни, отколкото сме били досега, и не бива да бждемъ изпреварвани отъ други народи, които иматъ много по-голѣми интереси или повече вземания-давания, подлежащи на регулиране.

Ето защо, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че въ това отношение можемъ да пишемъ единъ минусъ на вънкашната политика на днешното правителство. И то затова, защото тия отношения, така благоприятствувани отъ урегулиранитѣ взаимни интереси на реална база, на действителното, което съществува между насъ и тѣхъ и което редовно животътъ създава, тия отношения, казвамъ, трѣбваше да бждатъ повече сърдечни.

Азъ не желая да се гледа на тоя законопроектъ като на нѣщо, което е създадено вследствие на невъзможността другояче да се постѣпи. Азъ желая тоя законопроектъ да бжде защитенъ като пълно, свободно волеизявление на българската законодателна властъ; като пълно, безъ всѣкакви предпоставки, самоопредѣление на българския народъ и българската държава и заедно съ това...

Д. Пешевъ: Това е и вътрешна политика.

Петко Стояновъ: Да, самоопредѣление. — ... и заедно съ това азъ желая то да бжде свързано също така съ изяснение и на онова, което насъ, по съдържанието на законопроекта, интересува.

По силата на всичко това, азъ продължавамъ да бжда отъ онѣзи, които смѣтатъ, че по-скоро съ Турция, отколкото съ всѣки другъ народъ, ние трѣбва да дойдемъ въ най-непосрѣдствени търговски и културни отношения. Защо?

Г. г. народни представители! Трѣбва да бждемъ почтени и добросъвестни, за да признаемъ, че въ последнитѣ 20 години турската република извърши единъ огроменъ прогресъ. Ние трѣбва да се излъкуваме отъ старитѣ заблудения, които, за голѣмо съжаление, още се ширятъ между нѣкои срѣди у насъ, че въ лицето на турския народъ и неговата република ние имаме една нежизнеспособна нация. Това е огромно заблудение, което струва и ще струва, г-да, на българския народъ и на неговитѣ представители отъ всичкитѣ видове твърде много и твърде скѣпо. Ние имаме въ лицето на турския народъ и неговата република — повтарямъ — една нация свободна отъ всичко онова, което историята, като реакция, е завещала. Наистина, методи сѣ прилагани и се прилагатъ, за да се ликвидира сѣ историческиятъ завещания — твърде често доста болезнени — но трѣбва да се знае, че въ една страна съ повече отъ 15 милиона население, била досега теренъ на международни състезания, на надпреварвания и завардвания на периметри, ликвидирането съ всичко онова, което е спѣвало и прѣчило на нацията, не е лесна работа. За да се дойде до едно национално обединение се искатъ твърде много срѣдства. Трѣбва да признаемъ идеализма на управницитѣ на тоя народъ, които действително издигнаха страната и създадоха днесъ на Близкия изтокъ, въ лицето на турската държава, единъ отъ най-модернитѣ и готови за всички жертви представителъ на културата и на прогреса.

Днесъ, г-да, Турция е земеделска страна, въ която е вече приложенъ на две петилѣтны стопанскитѣ планъ, кои земи и скотовѣдни породи и култури трѣбва да бждатъ застъпвани преимуществено, и за тѣхъ е жертвувано отъ държавата и насочвано тамъ вниманието и интересътъ на населението. Въ лицето на нѣколко земеделски култури вече турската държава има осигуренъ за турския производителъ, закриленъ отъ турската държава, пазаръ, където се явява почти монополистиченъ представителъ, следова-

телно. бранител на голѣмитѣ цени. Но това, което може би се представлява най-странното за онѣзи, които не познават работитѣ, то е това, г-да, че върху базата: „Земята за селянина“ тамъ се извършватъ дълбоки социални реформи, които отъ едно население, което се задоволяваше съ зальци само, създаватъ едно ново население, което и консумира повече, и произвежда повече.

Най-интересното е това, че Турция днесъ разполага съ такава индустрия, каквато нѣмаме нито ние нито даже Югославия. Форсирано прилаганиятъ капитализъмъ даде възможностъ — за смѣтка на ограничението на разходването за други цели, освенъ тѣзи, които се поставятъ на първо мѣсто — днесъ Турция да представлява отъ себе си една съ завидно развита индустрия страна.

Какво значи всичко това? Това значи, г-да, че имаме една нова държава, нова стопанска единица, съ която ние трѣбва да се справимъ и да уредимъ нашитѣ отношения съ нея, такава каквато тя е. Отъ единъ нѣкогашенъ голѣмъ вносъ и износъ, ние сме дошли днесъ, г-да, въ нашия вносъ и износъ съ тая страна до нѣколко твърде жалки артикули. Затова трѣбва да се попитаме, какво прави правителството у насъ, кѣде сѣ изучаванията му върху тая явила се нова стопанска единица, какво може да взема тя отъ насъ, какво можемъ ние да вземаме отъ нея и, следователно, върху каква база трѣбва да бждатъ поставени нашитѣ отношения по-нататкъ.

Дълженъ съмъ да отбележа на второ мѣсто, че и въ тая посока нищо не е направено. Турция въ своето развитие днесъ се нуждае отъ работна ръка, отъ квалифицирана работна ръка.

И. Разсукановъ: Тя изпѣди нашитѣ работници.

Петко Стояновъ: Тази квалифицирана работна ръка, повѣстина и по-подготвена къмъ вкусотѣтъ на това, което се създава въ Турция, не може да създаде никой другъ, освенъ ние, българитѣ. Тамъ отидоха представители на нашия трудъ, отидоха предприемачи, но тѣ бѣха изоставени, г-да, отъ нашата власт, тѣмъ никакво покровителство не бѣше дадено. Турция въведе единъ стопански — трудовъ национализъмъ. Къмъ тоя именно национализъмъ българското правителство трѣбваше да отбележи своитѣ ревандации и да иска онова, което трѣбваше да иска. Тоя режимъ на изпѣждане не бѣше прилаганъ еднакво къмъ всички, и трѣбваше да се попитаме, защо по отношение на насъ той се прилага въ по-голѣми размѣри, а по отношение на други — въ по-малки размѣри? Ето това азъ искамъ и настоявамъ. Защото Турция, колкото и да се охранява съ голѣмитѣ мита, съ специалнитѣ закони и съ покровителствуването на националния трудъ, тя има нужда отъ трудъ, както има нужда отъ пари. Само когато международната обстановка е благоприятна, тя получава пари, а когато не е благоприятна, не ги получава. Точно така е и за труда. И азъ считамъ, че когато се предприеме такъвъ единъ актъ, какъвто е настоящиятъ, българското правителство и България има правото да постави на дневенъ редъ разглеждането на всички тѣзи въпроси и да иска онова, естествено, което намъ принадлежи и трѣбва да ни принадлежи, т. е., което трѣбва да бжде оставено за насъ.

Азъ трѣбва да кажа, че, ликвидирайки окончателно съ всички българи въ Турция, на едно постоянно жителствуване, ние не сме, нашето правителство не е ликвидирало още въпроса съ претенциитѣ на онѣзи, които бѣха принудени да напуснатъ Турция. Това сѣ нѣща, които, ако бждатъ изоставени, показватъ, че ние сме слаби. А ние не трѣбва да бждемъ слаби. И азъ не пледирамъ тукъ сила или пресия; азъ пледирамъ еднаквото отношение. Това еднакво отношение, г-да, само тогава може да бжде създадено, когато въобще разбирането на правителството за значението на Турция въ Близкия изтокъ и дълбокото съзнание, че ние сме въ съседство и ще останемъ винаги въ съседство съ тоя народъ, ще наложатъ едни директиви, една политика на постоянство. Това постоянство по отношение на Турция ние не сме го имали, и това е въ голѣма степенъ причината за изолацията ни по отношение на тая страна, съ която, както казахъ по-рано, нашитѣ отношения сѣ вече почти дошли до историческото, единствено възможное въ дадения моментъ, опредѣление и ликвидация.

Г-да! Трѣбва да кажа, отъ друга страна, че това, което ние днесъ искаме да създадемъ съ този законопроектъ, това е наше собствено дѣло по отношение на мюсюлманитѣ, наши собствени граждани. И следователно, нашитѣ собствени граждани християни, които сѣ въ Турция, иматъ също такава право, да бждатъ така третираны, както ние третираме и ще третираме мюсюлманитѣ въ България.

П. Стайновъ: Нѣма вече достатъчно българи въ Турция. Не останаха българи въ Турция.

Петко Стояновъ: Мене ми е известно това и азъ затова досега приказвахъ и ми се струва, че ако Вие бѣхте ме слушали, нѣмаше да ми зададете този въпросъ.

П. Стайновъ: Много внимателно Ви слушахъ.

И. Петровъ: Каточели тѣзи последици сѣ желателни само у насъ, а не и въ другата страна.

Нѣкой отъ нар. представители: Кѣде е Екзархията?

Петко Стояновъ: Почитаеми г. г. народни представители! Азъ искамъ да бждемъ наясно. Ние въ България сме българи, ние имаме своята държава, ние можемъ да искаме отъ българската държава. Това е лоялното отношение на всѣки чужденецъ. Ние не можемъ да искаме стъ чужда държава. Това сѣ чуждитѣ граждани, които ще искатъ отъ своята собствена държава. Това е почтеното, това е и единствено възможното. Азъ пледирамъ онова, което не е направено. Азъ твърдя, че при онази ликвидация съ старото, при тази еволюция, която съвременна Турция е извършила и извършва, ние трѣбва да имаме друго отношение спрямо нея. И това отношение е единствено зависещото отъ насъ, което ние можемъ да установимъ. Ние не можемъ да се бъркаме въ работитѣ на другитѣ държави. Ние имаме отношение къмъ другитѣ, ние ще урегулируемъ тѣзи отношения. Тукъ ще бждемъ въ нашия собственъ теренъ и заради това ще бждемъ неуязвими. Ето моята теза. Другъ е въпросътъ, когато се касае да се постигнатъ известни резултати въ полза на дветѣ страни.

И. Петровъ: Въпросътъ е другъ. Трѣбва да предполагаме, че у другата страна има нѣкои причини, които способствуватъ за това.

Петко Стояновъ: Азъ съмъ убеденъ и, ако може да свидетелствувамъ предъ васъ, твърдя, че доброто разположение никога не е липсвало.

И. Петровъ: И отъ дветѣ страни.

Петко Стояновъ: Азъ не мога да изнасямъ нѣща, а трѣбва да кажа, че азъ съмъ билъ свидетелъ на искрено и почтено адмириране на прогреса, на жизнеспособността и на годността на българина да се бори за своята независимостъ.

Нѣкой отъ нар. представители: А какво стана съ имотитѣ на българитѣ тамъ?

Петко Стояновъ: Азъ казахъ, че това г. министърътъ трѣбваше да ни каже, какъ го е уредилъ. Това е пропускъ въ действителността на българското правителство. Защото българското правителство разполага съ силата на българската държава и е длъжно да защитава интереситѣ на българскитѣ граждани.

Г. г. народни представители! Въ лицето на турската република днесъ ние имаме една модерна държава, която разполага съ огромни ресурси и, главно, съ една жизнена сила на нововъзродената нация, каквато рѣдко нѣкой отъ новитѣ държави притежава. Тази сила, тази енергия, това творчество се намиратъ на една точка въ свѣта, на Пролититѣ, които за нашето по-нататъшно съществуване, стопанско и политическо, иматъ огромно значение. И заради това пакъ ние сме длъжни да си дадемъ точната смѣтка. Съ едни кѣси фрази, съ каквито г. министър-председателътъ се задоволи, въпроситѣ не могатъ да бждатъ разрешавани.

Г. г. народни представители! Това, което ние правимъ днесъ и което съдържа законопроектътъ — за него още въ самото начало азъ казахъ, че ще се явятъ хора, които да го защитаватъ — това е наше дѣло, което трѣбва да покаже на турската република, на турския народъ, че въ наше лице има ценители на истинскитѣ нѣща и същевременно защитникъ на истинскитѣ и реални свои интереси.

Какво е съдържанието на законопроекта? Законопроектътъ ограничава компетенцията на мюфтийскитѣ сѣдилища. По чл. 1 и чл. 2 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство, последното му измѣнение, по настояване на тогавашния министър-председателъ Ляпчевъ, се създаде една специална автономия, да я наречемъ, призна се, че у насъ покрай всички други видове сѣдилища съществуватъ и мюфтийски сѣдилища, . . .

Нѣкой отъ нар. представители: Има ли ги въ Гърция и Югославия?

Петко Стояновъ: Вие ще го кажете. Оставете ме азъ сега да се изкажа. — . . . които ще разполагатъ съ една

часть от нашето население. По какви въпроси? По личните отношения, които съществуват между мъж и жена, деца и родители, майка и баща, по имуществените им отношения, по бракоразводните отношения и, най-после, по наследствените отношения. Както виждате, г-да, това са съдилища, на които се признава една огромна компетенция, която въ същност — като вземемъ масата, която се явява като клиент на тези съдилища — е толкова голяма, че не остават други нѣкой интереси вънъ отъ нея. Въ същностъ съ тая привилегия, която тогава се предвиди, за една огромна частъ отъ населението, мюсюлманитѣ, се създаде и, единъ специаленъ режимъ, единъ начинъ на особено живѣне. Какви са резултатитѣ отъ тогава досега? Резултатитѣ са печални. Тѣ са противодѣржавни. Защо? Преди всичко, чрезъ тези съдилища ние оставихме тези наши съграждани подъ режима на едно срѣдновѣковно право. Второ, оставихме ги подъ режима на едни функционери, лишени — не искамъ да оскѣрбявамъ никого — отъ нормална, ако не елементарна интелигентностъ.

Г. Чалбуровъ: Освенъ въ Турция, въ други мѣста пакъ същото не продължава ли?

Петко Стояновъ: Азъ ще ви моля после да ми зададете всички тези въпроси, сега не ме прекъсвайте.

Председателстващъ Д. Пешевъ: Моля, никой да не прекъсва оратора. Това е забранено отъ правилника.

Петко Стояновъ: После ще имъ отговоря.

Къмъ всичко това, г-да, трѣбва да добавя, че никоя друга частъ отъ българското население, никой другъ български гражданинъ не се поставя въ такъвъ единъ специаленъ режимъ. Коя бѣше целта, защо се направи това? Подъ параванната аргументация, че тукъ собствено се касе работата до вѣрски отношения — които по нашата конституция са абсолютно свободни, незабѣгаеми — една огромна частъ отъ гражданско-правнитѣ и лични отношения бѣше, по този начинъ, иззета отъ институциитѣ на нашия основенъ граждански животъ, отъ възможността тамъ да действуватъ законитѣ, еднакви за всички по нашата конституция. Това бѣ една голяма грѣшка, почитаеми г. г. народни представители, защото ние и до днесъ констатираме, че това население не можѣ да направи никакъвъ прогресъ. То се намира подъ господството на ходжитѣ и моллитѣ и не може въ елементарната интелигентностъ, въ заучаването на азбуката даже, да направи известенъ прогресъ.

Д-ръ К. Милановъ: Най-грубо невежество.

Петко Стояновъ: Г. г. народни представители! Много ме пресичате. Ще ви благодаря, ако всички тези въпроси ми ги зададете по-после и азъ ще ви отговоря. — Това не е изпълнение на Корана. Коранътъ не е кодексъ на невежество. Коранътъ е изповѣдь на вѣра. Но той не е граждански кодексъ, а още по-малко може да служи като срѣдство да се държатъ маситѣ въ невежество. Точно така, както нашето Евангелие не е и не може да бѣде кодексъ — въ лицето да кажемъ на духовенството — да обезличава историята на народа и да го държи въ културно отношение назадъ. Но азъ ще се спра на това по-нататъкъ.

Какво положение се създаде, г. г. народни представители, съ това постановление въ гражданското сѣдопроизводство отъ тогава насамъ? Създаде се това положение, че хората, които се нарекоха представители на религията, взеха този именно граждански животъ въ свои ръце. Тѣмъ се предвидѣха за това необходимитѣ срѣдства и се създаде оня режимъ, който не даде възможностъ въ продължение на последнитѣ десетъ години, откогато се създаде това законоположение — въ 1928 г., ми се струва, се гласува то — да се извърши въ тази маса отъ турско население никакъвъ прогресъ въ културно отношение. Нѣщо повече: настѣпни единъ процесъ на постепенно по-голямо обединяване, отколкото въ другото население, българското, съседното, и най-после настѣпни отчаянието, когато вече напредъ необходимостта отъ изселвания.

По всичкитѣ тия въпроси ние трѣбва да си дадемъ точенъ отговоръ. Нито е времето, нито е мѣстото да се навлиза въ всичкитѣ подробности на проблема на изселването, нито въ проблема на тѣхното сравнително по-бързо размножаване, увеличаване въ процентъ. Това са големи проблеми, които тѣснитѣ рамки на този законопроектъ не ми позволяватъ тукъ да поставямъ. Обаче това са въпроси, г-да, съ които е безусловно необходимо да се занимаватъ управницитѣ въ България и да си отговорятъ много добре, какви разрешения тѣ трѣбва да получаватъ.

Азъ ще кажа само едно, г-да. Ние трѣбва да се излъкуваме отъ заблудението, че ако се държи турската маса

въ невежество, ако ѣ се прѣчи да се издига въ културно, просвѣтно и стопанско отношение, то тя ще бѣде по-удобна за известни цели.

Нѣкой отъ нар. представители: Никой не прѣчи за това.

Петко Стояновъ: Азъ протестирамъ срещу това заблудение и смѣтамъ, че ние трѣбва да дадемъ манифестация, съ разширението и изяснението на този законопроектъ, че ако нѣкога такава заблудение въ нашата страна се е поддържало, това е било вследствие на невежество или вследствие на реакционни концепции. Но, г-да, колкото повече въ това отношение би се упорствувало, толкова по-зле ще бѣде: младото поколение въ турско население бързо се еманципира и става раздвоение. Това раздвоение за мене е опасно. Азъ искамъ лоялни български граждани. Лоялнитѣ български граждани нѣма да се създадатъ съ това, че ние ще раздѣлимъ турско население на стари и млади. Лоялнитѣ български граждани могатъ да бѣдатъ създадени само по единъ начинъ: когато поколенията ще бѣдатъ приобщени къмъ нашия гражданско-правенъ и културенъ животъ. Този, който смѣта, че тукъ му е вече неудобно, той ще си намѣри своя пътъ. Но тези, които ще останатъ и които трѣбва да останатъ, трѣбва да бѣдатъ приобщени чрезъ култура и благосъстояние. Колкото повече нуждитѣ въ едно население растатъ, г-да, толкова то е повече оседло, толкова повече то е центристично, а не центробѣжно. Та ние това го знаемъ отъ собствения си опитъ. Когато българското племе бѣше държано въ миналото, до освободението, въ мизерия и невежество, именно тогава ние имаме първитѣ пионери за нашето възраждане и политическо освобождение.

Ето това е, смѣтамъ азъ, второто нѣщо, съ което трѣбва да се ликвидира. Ланцизирането, навлизането на гражданската култура въ тая маса отъ нашитѣ граждани трѣбва да бѣде отъ наша страна насърчавано съ всичкитѣ срѣдства, тъй както това става за всички български граждани.

Какво ни предлага законопроектътъ, г. г. народни представители? Законопроектътъ ни предлага първо: да се ограничи компетентността на мюфтийскитѣ съдилища. Азъ пелирама премахването на мюфтийскитѣ съдилища.

Нѣкой отъ нар. представители: Изцѣло?

Петко Стояновъ: Да. — Защо? Какво нѣщо са мюфтийскитѣ съдилища? Споредъ законопроекта и мисълта на г. министра на правосѣдството, мюфтийскитѣ съдилища се занимаватъ съ бракоразводнитѣ дѣла. Това е мисълта, така я разбирамъ азъ и, струва ми се, върху това нѣма споръ. Е добре, най-напредъ азъ трѣбва да кажа, че и днесъ бракътъ по турско право — азъ имамъ тукъ едно отъ третата по мюсюлманското право — не е таинство. Бракътъ по турско право и по Корана не е нищо друго освенъ договоръ. Предъ двама свидетели мъже или предъ единъ мъжъ и две жени тези, които искатъ да се бракосъчетаятъ, произнасятъ думитѣ, които означаватъ сключването на договора: „Съгласенъ съмъ“, „Съгласна съмъ“ — „взехъ“, „дадохъ“. Бракътъ се извършва предъ всѣкиго. Г-да! Въпроситѣ са много сериозни, извънредно сериозни, за да търпятъ каквото и да е тълкуване. Предложението е „Иджакъ“, а отговорътъ, който се дава обратно, е „Кабулъ“. Това са волеизявленията на странитѣ предъ обикновенитѣ граждани. Затова защото, г-да, и споредъ Корана, и споредъ турско право, мюсюлманското право, духовенство не съществува. Споредъ Корана, мюсюлманската вѣра нѣма духовенство, духовници не съществуватъ. Това, което вършатъ ходжитѣ, тези, които не ходятъ съ обикновено облѣкло, може да направи и всѣки единъ човѣкъ, всѣки единъ свободенъ гражданинъ. Достатъчно е той да разбира. Фетва може да даде всѣки единъ, който знае свещеното писание. Води и чете молитвитѣ оня, който знае повече, т. е., който е по-близо до пророка, респ. до Бога. И затова всѣки единъ може да бѣде онова лице, което може да прочете или да води. Какво значи „нимамъ“ — „годачъ, първенецъ, прѣвъ. Следователно, не съществува духовно звание, духовенство. Това да се знае. И когато бракътъ е гражданска сдѣлка, когато нѣма духовенство въ тая религия, какви духовни съдилища могатъ да останатъ да съществуватъ? Това са християнскитѣ вѣроизповѣдания и другитѣ религии, източнитѣ, и по-нататъшкитѣ, които иматъ специално духовенство. По турскитѣ закони, по турско право, по Корана такава нѣщо не съществува. И заради това, когато намъ ни отправятъ възражението: „Вие нарушавате религията, вие се втрѣгвате въ най-интимното, въ духовната, религиозната автономия на населението“, ние трѣбва да отговоримъ: това не е право. Но ние имаме и други доказателства, че това не е право. Въ 1907 г. Софийското мюфтийство е било запитано отъ Народното събрание да

даде едно доктринерно мнение, фетва: има ли духовенство, според Корана, и въ турската религия, или нѣма? Съ фетвата отъ 1907 г. на Главното муфтийство, българското правителство и Народното събрание знаят, че духовенство турците нѣматъ. Когато нѣматъ духовенство, когато бракътъ не е тайнство, азъ питамъ г. министра на правосъдието, какви духовни съдилища могатъ да съществуватъ? Никѣде, въ никоя религия бракътъ не е билъ обикновенъ договоръ, така демаскиранъ отъ всички други прибавки, както това е въ турската религия. Не е удобно, г-да, да чета коментари, защото има нѣща, които сѫ много характерни. Така, напр., споредъ юриспруденцията на професора по гражданско право въ Цариградъ г. Абдурахманъ Мюри Бей бракътъ е договоръ, който изразява собственостъ върху пола на жената отъ страна на мъжа. Това е, г-да, същността на договора бракъ. Предложение може да прави както мъжътъ, така и жената. Достатъчно е на идката да последва кабулътъ отъ едната и другата страна и тамъ да присъствуватъ свидетелитъ, и въпросътъ е свършенъ. Оставатъ последиците, оставатъ консеквенцитъ.

Ето защо азъ казвамъ: ако на специалнитъ муфтийски съдилища се отнема компетентността да разрешаватъ имущественитъ и личнитъ отношения между роднини, между родители и деца, между деца и майка и баща, ако се отнема правото имъ да разпореждатъ съ въпроситъ относително наследствата, тогава що се отнася до брачнитъ дѣла — тамъ нѣма компетентностъ, защото нѣма обектъ. И затова педирамъ унищожението на муфтийскитъ съдилища, заради това, защото бракоразводни дѣла и специална духовна процедура въ това отношение не съществува, г-да! Когато въ Турция, се въведе новиятъ граждански кодексъ, който въ голѣмата си частъ е преписанъ отъ швейцарския кодексъ, каза се, че бѣ въведенъ граждански бракъ. Никакъвъ граждански бракъ не бѣше въведенъ, обаче. Той се нарече тъй споредъ новото наименуване, но въ същностъ гражданскиятъ кодексъ санкционира едно положение, което съществува отъ вѣкове въ Турция. Това е първото мое искане и първата моя бележка.

Второ. Да се установи, че като не съществува мюсюлманско духовенство, не у насъ, а изобщо по основнитъ турски закони, не може да бѣде то привилегировано въ каквото и да е отношение. Споредъ една странна процедура въ нашитъ съдилища, щомъ се яви лице съ бѣла кърпа завързана, то се освобождава отъ полагане на клетва, когато трѣбва да даде показания, подкрепени съ клетва. Това е едно абсолютно нарушение на законитъ. Достатъчно е да се направи една най-малка справка въ мюсюлманското право, за да бѣдатъ касирани всички тия дѣла, които така сѫ били решавани. И затова трѣбва да разберемъ едно: нѣма духовенство и, следователно, не може да съществува една такава категория отъ български граждани. Ние трѣбва да бѣдемъ на ясно, защото, действително, когато създаваме едно привилегировано положение на тия господа, които се занимаватъ съ много други работи, а не съ онова, което е тѣхното прѣко назначение, въ същностъ ние създаваме привилегии свършено безосновно. Да бѣде той учителъ, да бѣде търговецъ — има пълното право, никой нѣма да го стѣсни въ това отношение, но да бѣде водачъ духовенъ, той не може да има това право, защото не съществува такава институция и, следователно, никакви привилегии въ това отношение не бива да бѣдатъ дадени. Трѣбва да направимъ това — а това може и по административенъ редъ да стане, достатъчно е една консултация да бѣде дадена отъ ония, които ще прероватъ всичкитъ третети и всичкитъ закони, и тогава да го решимъ. Намъ ни възразяватъ: засегнете ли тия съдилища, навлѣзете ли въ тая областъ, вие внасяте смутъ, защото тревожите нашето вѣрско съзнание. Коранътъ е основата, вие по този начинъ ни подлагате на единъ режимъ на подценяване на тази свещена книга и, следователно, правите отъ насъ свои врагове. Г-да! Да сме на чисто. Коранътъ сѫ своитъ първоначални постановления е твърде странно нѣщо. Днесъ той не се прилага въ всичката си цѣлостъ. Това възразение, което се прави, следователно, по такъвъ единъ начинъ, трѣбва да бѣде отбито. Затова защото въ Корана има известни положения, които днесъ не могатъ да бѣдатъ прилагани. Ако речемъ тѣ да се прилагатъ, или, най-малкото, да се тѣрпатъ да се проповѣдватъ, това показва, г-да, че ние не знаемъ какво правимъ, и че ние, по-скоро, бихъ казалъ, допускаме една противодържавна дейтелностъ.

Г-да! Ще ви приведа нѣкои примѣри, за да видите докъде може да се поддържа заблудението. Въ гл II на Корана, подъ заглавие по-скоро каблистично, „Кравата дадена въ Медина“ въ българския преводъ на корана, на стр. 63, се казва: „О, истинни вѣрващи, законътъ на отмъщението за убититъ е установенъ за насъ; свободнитъ да умираатъ за свободнитъ, а слугата за слугата и жена за

жена; но този, комуто братъ му прощава, може да бѣде преследванъ и принуденъ да заплати това, което е справедливо, и глоба ще му се наложи по хуманенъ начинъ“. Откупътъ за убийство, откупътъ за нараняване е единъ варварски старъ законъ, който въ днешно време не бива да бѣде прилаганъ и на който абсолютно не може да се претендира. Да ви приведа още единъ другъ примѣръ, който се отнася до женитъ — но ще го оставя, затова защото той не означава нищо освенъ едно: за отрѣзаната рѣка ще отрѣжешъ две, за отрѣзания кракъ ще отрѣжешъ глава. Това предписва Коранътъ. Може ли една съвременна държава да остави прилагането на такива варварски начала, които сѫ изживѣни въ историята? Следователно, и това възразение, да бѣде оставено турското население да живѣе съ своя Коранъ, трѣбва да бѣде отхвърлено, затова защото Коранътъ, дотолкова, доколкото той е религия, той е ненарушимъ. Ние сме длѣжни да го пазимъ свято, както пазимъ своята религия, но доколкото той е граждански законъ, доколкото урежда отношения и опредѣля наказания, той не може да има никакво прилагане, защото въ нашата страна може да иматъ приложение само ония закони, които законодателната властъ е установила. Ето така ние ще очистимъ терена, г-да, въ тази областъ.

Най-после нека да отнема вашето време, г-да, съ още единъ по-малкъ въпросъ.

Председателствуващъ Г. Марковъ: Свършвайте, г. Стояновъ. Петъ минути Ви оставатъ.

Петко Стояновъ: Свършвамъ. — Този по-малкъ въпросъ се отнася пакъ до текста на законопроекта, г-да. Всичкитъ дѣла, казва законопроекта, които сѫ висящи въ муфтийскитъ съдилища, се прекратяватъ и решенията по тѣхъ се обезсилватъ — тъй е казано въ текста, и се предоставя на странитъ правото да заведатъ съответни дѣла въ гражданскитъ съдилища, като става едно приспадане на съдебното мито, събрано въ муфтийскитъ съдилища. Това е неправилно, г. г. народни представители. Решения по висящи дѣла нѣма. Ако сѫ взети отъ една инстанция и не сѫ обжалвани, тѣ сѫ влѣзли въ законна сила, а ако сѫ обжалвани, тѣ не сѫ решения.

Д. Пешевъ: Неокончателно решени.

Петко Стояновъ: Неокончателно решени не могатъ да бѣдатъ направени съ законъ, въпрѣки интереситъ на перспективната страна да бѣдатъ направени, влѣзти въ сила. Моля Ви, г. Пешевъ, четете законопроекта. Въ него се казва: „Висящитъ въ муфтийскитъ съдилища дѣла, съ изключение на дѣлата по спорове, изброени въ чл. I, ал. II на закона за гражданското съдопроизводство, се прекратяватъ и решенията по тѣхъ се обезсилватъ“. Какво обезсилване на решения ще има, когато висящитъ дѣла се прекратяватъ? Очевидно, че това е неправилно.

И. Момчиловъ: Въ втората инстанция, когато се прекрати едно дѣло по каквато и да е причина, решението, издадено въ първата инстанция, влиза въ сила. За да не стане това, тъкмо тия решения визираща законътъ

Петко Стояновъ: Това не е правилно, моля Ви се.

И. Момчиловъ: Така е по гражданското съдопроизводство.

Петко Стояновъ: По всички висящи дѣла нѣма окончателни решения. Ония решения, които не сѫ влѣзли въ сила, не могатъ да бѣдатъ обезсилвани, защото не сѫ въ сила.

И. Момчиловъ: Трѣбва да се прави разлика между окончателно решение и влѣзло въ законна сила.

Петко Стояновъ: Това, което се произнася въ съдилищата и което е неправилно формулирано, не може да бѣде внасяно тукъ. Азъ затова засягамъ този въпросъ, защото, г-да, азъ ще педирамъ и ще моля да се постави една втора алинея или втори членъ, въ смисълъ: да бѣдатъ обезсилени една голѣма частъ отъ влѣзлитъ въ законна сила решения на муфтийскитъ съдилища. Кои сѫ именно тия дѣла, по които ще моля решенията да бѣдатъ обезсилени, макаръ и да сѫ влѣзли въ законна сила? Тѣ сѫ по-голѣмата частъ отъ дѣлата на тѣзи съдилища, именно дѣлата по наследствата.

Г. г. народни представители! По турското, по мюсюлманското право наследяването е лично. Тамъ синътъ не замѣства бащата.

И. Момчиловъ: Представителство нѣма.

Петко Стояновъ: Представителство не съществува. Всъщност има свое собствено право. Въ момента на откриване на наследството, каквото е неговото собствено право, това е и основанието за претенцията му, т. е. от там следва и възможността за наследяването. Това е противно на нашето законодателство, то е противно на онова, което съществува у нас в днешно време от въкове и което ние сме узаконили. И когато отиваме да ликвидираме с мюфтийският съдилища, ние сме длъжни да върнем назад положението. Азъ ще ви приведа само един примър. Баща и двама синове, 180 декара земя. Умира единият син и остава две деца, които работят 15 години при дѣдо си. Имотът се запазва и дори се увеличава. Умира дѣдото, шефът на семейството, и внуците не получават нищо. Умрѣл бащата, работили внуците при дѣдото, тѣ не могат да наследят нищо от дѣдо си, въпреки че сѣ работили 20 години като роби и благодарение на тѣх тия 180 декари сѣ запазени или дори увеличени. Отиват си гѣ, свършва се и сѣ последни пролетарии. Това не можем да санкционираме, г-да. То е продукт на мюсюлманското право, на мюсюлманският съдилища, и затова азъ пледирамъ, да речемъ, за последните 10 или 15 години тоя родъ така разрешени спорове да бѣдат ревизирани от нашите съдилища. Справедливостъ, г-да!

Х. Мирски: Ами ако сѣ продадени или отчуждени имотитѣ? Тогава какво ще стане? Ще стане една каша.

Петко Стояновъ: Азъ знамъ, че ще ми направятъ възражение адвокатитѣ, защото тѣ всѣкога бързатъ.

Х. Мирски: Не бързаете, но ще стане каша.

Петко Стояновъ: Тогава, когато има единъ принцип на справедливостъ, който крещи и иска да бѣдат удовлетворени ония възможности, които сѣ създадени, тѣ ще му послужатъ да се осъществятъ. Ще се върне колелото назадъ. Можемъ да уговоримъ: онова, което е продадено или препродадено до еди коя дата или по еди коя си цена, да получи едно възмездие въ цената. Но смѣтате ли, г. г. народни представители, че е възможно да се санкционира едно такова положение: 20 години робски работили хората въ едно семейство и затова, защото така диктува това варварско право, да ги прѣснете по улицата да ходятъ като роби и последни пролетарии? Азъ смѣтамъ, че това не може да остане.

Ето защо, въ заключение азъ ви моля: първо, да се прибави една нова алинея, въ смисълъ, че брачните дѣла на мюсюлманското население се разглеждатъ отъ гражданскиятъ съдилища у насъ. Недейте се боя, г-да, отъ това, че гражданскиятъ съдилища не разрешаватъ у насъ християнските брачни дѣла. Това не значи абсолютно нищо. Ако една вѣра, единъ народъ въ своята вътрешна еволюция е дошелъ до такъвъ стадий, че иска и налага интервенция на гражданскиятъ чиновници, то трѣбва да се направи. Съ това не се създава абсолютно никакъвъ прецедентъ, а се върви успоредно съ разума и естеството на събитията и нѣщата.

Второ. Моля г. министра на правосъдието да се съгласи да се предвиди въ законопроекта, че всички висящи дѣла, като се прекратяватъ или анулиратъ при мюфтийскиятъ съдилища, се възобновяватъ при гражданскиятъ съдилища. Що се отнася до неуреденитъ наследства, или до наследствата, уредени въ последните петъ години, да се даде право на ревизиране. Ако въ това отношение се представятъ нѣкои усложнения, нека да се вземе всичко въ предвидъ, което внася усложнението, и да бѣде отстранено, урегулирано, но справедливостта да възтѣржествува.

Председателствуващъ Г. Марковъ: (Звъни)

Петко Стояновъ: И най-после, г. г. народни представители...

Председателствуващъ Г. Марковъ: Свършете.

Петко Стояновъ: Г. председателю! За да не ставамъ на второ четене да вземамъ думата да говоря, моля, да ми разрешите още 5 минути.

Председателствуващъ Г. Марковъ: Мжчете се да бѣдете кратъкъ.

Петко Стояновъ: Азъ съмъ кратъкъ и мисля, че досега не съмъ Ви омързналъ съ никакви повторения.

На трето мѣсто, г. г. народни представители, азъ ще моля тоя законопроектъ да бѣда разширенъ въ смисълъ, че личнитѣ отношения между членоветѣ на семействата се

уреждатъ — изрично да бѣде указано — споредъ гражданскиятъ закони, които сѣ въ сила за всички български граждани.

Г. г. народни представители! Съ този законъ въпросътъ не се завършва. Въ турскиятъ училища днесъ два часа седмично се учи българската азбука, за да могатъ възпитаницитѣ да четатъ българското писмо; два часа се учатъ арабскиятъ иероглифи, за да може да се четатъ коранътъ и колко часа се употребява, за да се учи латиницата, която се допустна да се въведе, за да се четатъ обикновеното турско писмо, не знаемъ. Три азбуки се учатъ по три начина въ задължителните четири години, защото повѣче тамъ нѣма. Г-да! Това младо поколение е осъдено на абсолютно невежество. Да избавимъ това население отъ туй робство. Ще учатъ български езикъ, както турцитѣ въ своята република заставиха всички свои граждани да учатъ турски езикъ; ще учатъ и онова, което имъ е нужно, за да знаятъ матерния си езикъ и съ това се завършва. Ако е потребно нѣкому да учи корана и да се занимава съ арабскиятъ иероглифи, да върви въ къщи, да си намери частенъ учителъ — този, който ще бѣде утвърденъ по реда на контрола въ обучението, и при него да учи своята религия. Но съ това претоварване въ училището, за да се санкционира невежеството на поколенията, трѣбва да се свърши.

Председателствуващъ Г. Марковъ: (Звъни)

Петко Стояновъ: Къмъ това трѣбва да прибавя, г-да, че по този начинъ ние ще освободимъ и нашето помашко население и ще се доближимъ до разрешението на тая голѣма проблема. Помашкото население нѣма нужда да учи турски езикъ, защото говори български езикъ, защото помациитѣ сѣ българи. Ако е потребно да се учатъ иероглифитѣ, за да четатъ корана, това ще могатъ да направятъ и вънъ отъ училищата. Пълно лаицизиране на турското училище трѣбва да се направи у насъ и специално пълно обългаряване на училищата въ помашките мѣста.

П. Стайновъ: Оставете имъ свободата, по-хубаво ще бѣде!

Петко Стояновъ: Азъ пледирамъ абсолютната свобода г. Стайновъ, но въ осъществяването на абсолютната свобода има задължение на българската държава. А това за задължение е да създаде модерни училища, където да не се учатъ сръбновѣковни възточни иероглифи, а да се учи съвременна писменостъ. И тогава ние ще еманципираме това население, г-да. То ще се еманципира, защото то се стреми къмъ тая еманципация. Да го освободимъ отъ тия квази-духовници, каквито не съществуватъ и които сѣ спечелили нѣкакъвъ теренъ у насъ, да освободимъ една огромна частъ отъ нашето собствено племе отъ онази забравеностъ, въ която то е изоставено, вследствие на което то стои толкова далечъ, толкова назадъ отъ она, макаръ и скромна, но все пакъ свидна култура, която българскиятъ народъ успѣ да си създаде въ своята собствена държава.

Председателствуващъ Г. Марковъ: (Звъни)

Петко Стояновъ: Прочее, заключавамъ. — Моля, г. г. народни представители, да приемете по принципъ законопроекта на г. министра, но въ комисията нека бѣдатъ направени тия поправки. Второ, да се ликвидира окончателно съ всѣкакви мюфтийски съдилища, защото такива не съществуватъ и по правото, и по религията.

Нѣкой отъ нар. представители: Като се иззематъ и на-стойническите дѣла отъ тѣхната компетентностъ.

Петко Стояновъ: И, трето, да приравнимъ въ гражданскоправните отношения мюсюлманитѣ къмъ българскиятъ закони. Ако не съществува духовенство, не може да съществува и опекунство и уреждане на опекунството и на попечителството по ония специални наредби, които тѣ сѣ си създали за себе си. Има само единъ редъ — той е редътъ на гражданскиятъ закони у насъ. И, най-после, г. г. народни представители, нека да внушимъ на българското правителство, че то трѣбва да се занимае съ пълното лаицизиране на турската школа и, като я еманципира отъ духовенството, същевременно да я насочи къмъ правилното оформяване, съгласно основните директиви на нашето гражданско и политическо право. (Ржкопѣскания)

И. Разсукановъ: Bravo!

Председателствуващъ Г. Марковъ: Преди да дамъ думата на следващия ораторъ, съобщавамъ на г. г. народ

нитъ представители, че отъ Министерството на финанситъ (Дирекция на държавния бюджетъ и отчетността) е постъпило предложение за освобождаване мѣстото, постройката и обзавеждането ѝ за полска легация въ София отъ всички припадащи се косвени, държавни и общински данъци, гербовъ налогъ, мита, налози, берии и други. (Вж. прил. т. I, № 20)

Това предложение ще бѣде раздадено на г. г. народнитъ представители и поставено на дневенъ редъ на разглеждане.

Съобщавамъ сѣщо така, че отъ народния представителъ, избранъ отъ първа Чирпанска избирателна колегия, Кръстю Славовъ Лековъ сѣ постигнали следнитъ питання:

До г. министра на търговията, промишлеността и труда — смѣта ли да предприеме нѣкакви мѣрки за ограничаване износа на зърнени храни отъ тазгодишната реколта, предвидъ слабия урожай, както той съобщава въ своето питане, и

До г. министра на финанситъ — какви мѣрки смѣта да вземе, пакъ сѣщо въ връзка съ неурожая въ България, за спиране принудителното събиране на данѣцитъ въ южна България.

Тѣзи питання ще бѣдатъ изпратени на съответнитъ министри и когато бѣдатъ готови, ще отговорятъ.

Има думата народниятъ представителъ г. Ангелъ Станковъ.

Нѣкой отъ нар. представители: Моля, дайте малко почивка. Въ тая горещина не може да се стои три часа.

Председателстващъ Г. Марковъ: Давамъ 10 минути почивка.

(Следъ почивката)

Председателстващъ Г. Марковъ: (Звъни). Засѣданието продължава.

Има думата народниятъ представителъ г. Ангелъ Станковъ.

А. Станковъ: (Отъ трибуната). Г. г. народни представители! Макаръ че излѣзохъ тукъ, на трибуната — азъ мислѣхъ да говоря отъ мѣстото си — ще бѣда много кратко. Азъ вземамъ думата, за да одобря проекта, който е представенъ, и да ви помоля да го гласуваме. Искамъ да кажа нѣколко съображения въ полза именно на проекта. Съгласно чл. 1 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство у насъ, признатитъ духовни сѣдилища въ България, както отъ православно, тъй и отъ всички други вѣроизповѣдания, не могатъ да разрешаватъ спорове отъ частноправно естество. Това е принципътъ. Значи, всички спорове отъ частноправно естество сѣ предоставени за разрешаване отъ гражданскитъ сѣдилища въ България. Наистина, прави се едно изключение, пакъ въ сѣщия членъ, ал. 2: освенъ ония за разторгане и унищожение на сключени предъ надлежитъ органи на тия вѣроизповѣдания бракове и свързанитъ съ това въпроси за упражняване на родителската властъ. Значи, на всички чужди вѣроизповѣдания у насъ, било отъ източноправославно, или отъ други нѣкои вѣроизповѣдания, е признато изключително право тѣ да могатъ да се занимаватъ съ своитъ, както е казано въ закона, брачни дѣла. Всичкитъ други дѣла, които не сѣ брачни и не сѣ свързани съ последнитъ отъ брака, а сѣ отъ частноправно естество, се разрешаватъ отъ гражданскитъ сѣдилища. Българското правосѣдие премина презъ много етапи, които го единъ видъ уронваха. Достатъчно е да ви спомня режима за капитулациитъ, които сѣ прилагани и въ българското царство, респективно въ Източна Румелия по-напредъ, и въ княжеството — по силата на Берлинския договоръ, който ги запазваше за нашитъ две освободени тогава части. Имаше времена — и азъ ги запоминихъ, когато чуждитъ държави изпращаха свои представители въ българскитъ сѣдилища, и то какви представители? Ще изпратятъ, напр., своя драгоманъ, когато има да се разрешава нѣкое дѣло, по което тя, чуждата държава, е заинтересувана. Обаче, съ време, благодарение на факта, че ние имаме едно солидно, здраво правосѣдие, което спечели слава, нека го кажа това, предъ цѣлия европейски свѣтъ, дойде време, когато нѣкои отъ държавитъ доброволно се отказаха отъ капитулациитъ. Защо ни трѣбватъ капитулации, защо ни трѣбва да унижаваме едно правосѣдие толкова издигнато, колкото това въ западноевропейскитъ държави, си казваха тѣ, и да пращаме тамъ разни драгомени и пр. да уронватъ престижа на българското правосѣдие, тогазъ, когато то е на такава висота. Това бѣха мотивитъ, поради които нѣкои отъ държавитъ доброволно се отказаха отъ капитулациитъ. А съ прегласяването на нашата независимостъ, въ 1908 г., се

тури край и на самитъ капитулации. Но туй не значи, че капитулациитъ сѣществуваша само въ държави, които сѣ съзрени или зависими, не. Капитулациитъ сѣществуваша и въ турската империя, империя, която бѣше една свободна, самостоятелна империя, но, при все това, много отъ държавитъ, начело съ Франция, бѣха си извоювали режимъ на капитулации и дѣлата на подданицитъ на чуждитъ държави се решаваха отъ тѣхни собствени сѣдилища, или пъкъ, когато се решаваха отъ турски сѣдилища, последнитъ изпитваха това унижение, което понѣкога изпитваха и българскитъ сѣдилища: да присѣтствуватъ въ тѣхъ разни драгомени и пр. на чуждитъ държави.

Азъ похвалявамъ тая инициатива да се ограничи компетентността на мюфтийскитъ сѣдилища. Азъ не мога да псидирамъ предъ васъ, г. г. народни представители, тъй както направихъ моята колегия преди малко, за премахването на мюфтийскитъ сѣдилища. Ние признаваме, че тѣ действително сѣществуватъ, и не само че сѣществуватъ, ами, по силата на едно изключение, което напомнимъ именно това положение на капитулациитъ, ние сме дали на мюсюлманитъ права повече, отколкото други нѣкои подданици иматъ въ нашата държава. Както казахъ вече, на мюфтийскитъ сѣдилища сѣ предоставяни брачните дѣла, тѣлата за имуществени отношения между съпрузи, дѣлата между родители и деца и дѣлата за наследство — всички тѣзи изключения се изразяватъ въ забележката на чл. 1 отъ гражданското сѣдопроизводство, отъ една страна, и въ чл. 344 отъ закона за наследството. Тамъ сѣ всичкитъ тѣзи привилегии, които ние сме дали на турското население въ България, по силата и на традицията, по силата и на факта, че бѣхме една съюзеренна на Турция държава, и по силата, ако щете пъкъ, по режима на капитулациитъ, който действуваше въ България доскоро — до 1908 г. Сега трѣбва да се ограничи компетентността на мюфтийскитъ сѣдилища? Преди всичко мюфтийски сѣдилища има, по моето схващане; и асѣж Петко Стояновъ, който преди малко говори, и той призна, че ги има, само че той иска да ги унищожимъ, да ги премахнемъ съвършено. България трѣбва да се похвали съ този фактъ, че действително малцинствата у насъ се радватъ на голѣми привилегии, на религиозна свобода. Въ това отношение никой не може да ни направи никакъвъ упрекъ. Ние приравняваме къмъ нашитъ духовни сѣдилища и чуждитъ духовни сѣдилища. Нашитъ духовни сѣдилища сѣществуватъ по силата на екзархийския уставъ. Ние приравняваме къмъ нашитъ си даже подданици и подданицитъ на другитъ държави въ тѣхното религиозно, духовно отношение: ние предоставяме на тѣхнитъ религиозни, духовни сѣдилища и тѣ да се занимаватъ съ тѣзи въпроси, съ които се занимаватъ нашитъ духовни сѣдилища, по силата на екзархийския уставъ. Очевидно, това е едно голѣмо право и България не може, освенъ да бѣде похвалена въ това отношение. Сега, по силата на чл. 344 отъ закона за наследството, лицата отъ мюсюлманско вѣроизповѣдание наследватъ по предписанията на свещения имъ законъ — шерията — и по действащитъ досега законоположения за наследството, ако тѣ се сѣдятъ за наследство предъ кадийскитъ сѣдилища. Значи, когато се сѣдятъ предъ кадийскитъ сѣдилища, тѣ ще си прилагатъ тѣхния свещенъ законъ — шерията — и излѣзлитъ дотогава законоположения за наследство. Обаче по практиката на нѣкои наши сѣдилища — защото е предоставено право на мюсюлманитъ, когато искатъ да се сѣдятъ за наследство и предъ българскитъ сѣдилища — ...

Д-ръ К. Милановъ: Тѣ имъ даватъ право по шерията.

А. Станковъ: Тѣ иматъ това право. — ... — когато ситватъ да се сѣдятъ предъ българскитъ сѣдилища за наследство, нашитъ сѣдилища искатъ разпредѣлението на дѣловетъ да стане пакъ по шерията — ...

Д-ръ К. Милановъ: Фетвата.

А. Станковъ: ... — нѣщо, разбира се, което азъ не мога да извлѣча отъ закона. Азъ мисля, че щомъ дойдатъ да се сѣдятъ предъ нашитъ сѣдилища, би трѣбвало да се прилага българскитъ закони за наследство. Но, както и да е. Сега тази привилегия се премахва, и това е едно хубаво дѣло. Ние се отърсваме, така да се каже, отъ последнитъ останки на едно архаично положение на капитулациитъ и привилегиитъ, дадени на чуждитъ държави, по силата на това, че България не бѣше изправена на краката си, за да може да се противопостави на всички привилегии, особено на една държава, каквато е била турската, подъ която сме живѣли толкова време.

Сега, обаче, моментътъ е благоприятенъ. Азъ мисля, че правителството нѣма да има никакви недоразумения съ турската държава, защото турската държава, както

знаете, отъ 1922 г. се прогласи за република. Отъ 1923 г. Кемалъ Ататюркъ вече е начело на републиката. Тамъ премахна не само султана, но и халифа. Султанътъ едновременно представляваше и гражданската, и духовната властъ въ Турция. Въ Турция се изхвърлиха много работи. Премахна се фесовѣтъ, фереджетата, премѣсти се турската столица и т. н. И, което е най-важно, то е, че въ Турция се въведоха за частноправниѣ отношения гражданскитѣ закони. Шомъ това е така, азъ мисля, че ще полчимъ дори похвала отъ турската република, нѣма да имаме абсолютно никакви неприятности съ нея, толкова повече, че ние се съобразяваме съ нейната реформа, съ нейната революция, съ нейната еволюция, ще кажа, която тя е направила отъ толкова години насамъ.

Трѣбва, прочее, да ограничимъ тия права на мюфтийскитѣ сѣдилища. Азъ не съмъ съгласенъ съ твърдението, че въ Турция сега нѣмало духовни сѣдилища и че въобще нѣмало духовенство. Азъ знамъ, че тамъ има духовенство, че турцитѣ си иматъ своя религия, вѣрватъ въ Мохамеда, почитатъ корана, вѣрватъ въ Аллаха и че, следователно, тѣ регулиратъ своитѣ религиозни и брачни отношения предъ своитѣ духовни и вѣрски сѣдилища. Вѣрно е, че въ Турция халифатътъ е унищоженъ. Дали е унищожена и самата религия, не знамъ, но знамъ, че турцитѣ сѣ свободни да възприематъ оная религия, която си обичатъ. Ние, както на прѣчимъ на другитѣ вѣрски народности, така нѣма да прѣчимъ и на мюсюлманитѣ. Азъ мисля, че се събркаме, ако пристѣпимъ къмъ премахване — не е такъвъ проектътъ — на самитѣ мюфтийски сѣдилища. Шомъ ние съ законъ сме предоставили на мюфтийскитѣ сѣдилища да разрешаватъ брачнитѣ дѣла, брачнитѣ спорове между съпрузи, очевидно е, че тѣзи брачни спорове тѣ трѣбва да си ги решаватъ. Азъ не съмъ съгласенъ съ това твърдение, което поддържаше колегата Петко Стояновъ — напр., да махнемъ мюфтийскитѣ сѣдилища и да предоставимъ на мюсюлманското население да сключва граждански бракове. Азъ бихъ се съгласилъ на това, ако наистина гражданскитѣ бракъ бѣше въведенъ у насъ, та да подчинимъ и турцитѣ на една такава норма, но не знамъ сега кой би извършвалъ граждански бракове за мюсюлманитѣ, когато не сме установили такъвъ институтъ за българитѣ. Дали ще ги извършватъ старей, ще има ли старей, ще има ли духовни общини или нѣма да има, това никой не знае. Въ всѣки случай, споредъ моето схващане, това е едно усложнение на въпроса и азъ не мога да го разреша. Затуй предпочитамъ да направимъ ограниченията, които ни сѣ представени отъ правителството, защото тѣ издигатъ престижа на българското правосѣдие и защото, отъ друга страна, е доказано по единъ блестящъ начинъ, че мюсюлманскитѣ сѣдилища не сѣ въ състояние да дадатъ правосѣдие, подготвено специално отъ юристи, каквото правосѣдие има българската държава. Съ това мюсюлманското население само ще спечели. Азъ напълно сподѣлямъ мотива въ законопроекта, че правосѣдието, което се раздава отъ мюфтийскитѣ сѣдилища, не може да стои на тая висота, на каквато е издигнато правосѣдието въ българската държава, въ която има специална независима съдебно-конституционна властъ и въ която правителствата отъ освобождението до сега сѣ съ грижили да дадатъ едно добро и издигнато правосѣдие. Трѣбва да се похвалимъ, че действително имаме такова издигнато правосѣдие, което може да се сравнява съ правосѣдието и на най-културнитѣ и напреднали страни. (Ржкоплѣскания)

Азъ мисля, че не можемъ сѣщо така да предоставимъ всички други дѣла — като, напр., дѣлата за имуществени отношения между съпрузитѣ, за имуществени отношения между деца и родители и дѣлата за наследствата — да бѣдатъ разрешавани отъ мюфтийскитѣ сѣдилища. Всичко това го изземваме вече отъ компетентността на мюфтийскитѣ сѣдилища и отива въ гражданскитѣ сѣдилища, както е направено вече у насъ съ всички вѣроизповѣдания. Нѣма у насъ вѣроизповѣдание, което да има такива привилегии, както мюсюлманското. И понеже времената сѣ така благоприятни, отношенията ни съ турската държава може още повече да се подобрятъ, съ нищо нѣма да бѣдатъ нахвърнени тия отношения, защото въ Турция има само 15 милиона мюсюлмани. Другитѣ, които поддържатъ свещения законъ и халифата, сѣ много далече отъ насъ и тая реформа нѣма нито да ги ползува, нито да ги вреди. Важното е, че съ тоя законъ ние издигаме българското правосѣдие и не влизаме въ конфликтъ съ нашата съседка.

Азъ ви моля да гласуваме за приеането на тоя законопроектъ. (Ржкоплѣскания)

Председателстващъ Г. Марковъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Кънчо Милановъ.

Д-ръ К. Милановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Считаю, че въпросътъ, който ни занимава, благодарение на туй, че въ всички окръзи нѣма достатъчно количество мюсюлмани, които да обърнатъ вниманието си своитѣ вземания и давания помежду си или съ нашитѣ съграждани, може да се стори нѣкому, че е много малъкъ. И може би тукъ нѣкои отъ г. г. присѣствающитѣ да помислятъ, че Кънчо Милановъ, избранникъ отъ единъ окръгъ, въ който има голѣмо количество мюсюлмани, ще се застъпва за неприеането на тоя законопроектъ, предложенъ отъ г. министра на правосѣдието. И въ миналото даже това заблуждение съществуваше. Азъ бѣхъ жертва на една неоснователна атака, вследствие на това именно заблуждение. Всички сте чели, може би, издаваното отъ г. Фаденхехтъ списание — кн. III отъ миналата година. Благодарение доклада на г. Стамболиевъ отъ Пловдивъ, когато е правена анкетата, г. Фаденхехтъ помислилъ, че при създаването на закона за гражданското сѣдопроизводство въ 1929 г., когато г. Кулевъ не бѣше предвидилъ забележка I къмъ чл. I отъ този законъ и бѣше изхвърлилъ старитѣ текстове на чл. чл. 1222 до 1225 за мюфтийскитѣ сѣдилища, понеже Кънчо Милановъ излиза отъ окръгъ съ турско население, той ще е билъ авторътъ на прокарването на тая забележка! Въ книжка IV на списанието си и въ едно писмо лично до мене, което сега държа, г. проф. Фаденхехтъ опровергава тая заблуда, на която се е поддалъ и той. Въ 1929 г., когато се дойде до третото четене на законопроекта за гражданското сѣдопроизводство, г. Димитъръ Яневъ, правникъ отъ Бургазъ — не искамъ да кажа голѣма дума — единственъ защитаващъ една рутинна, останала още отъ нашето робство, да напомня ония минали времена на робството и убеди стария юристъ дѣдо Каранджуловъ да се яви и той защитникъ на тая забележка, заедно съ Хафузъ Садъкъ, народенъ представителъ отъ Русчукъ, и предложи да се вмѣсти тая забележка къмъ чл. I на закона за гражданското сѣдопроизводство, която министъръ Кулевъ не предвиждаше. Тогава съ г. Григоръ Василевъ се явихме да опосрѣмъ гласовѣтъ, защото действително нѣмаше болшинство. Както и да е, тази заблуда се махна.

Азъ ви моля да ме изслушате съ внимание, защото въпросътъ е отъ голѣмо значение. Въпросътъ е чисто националенъ. Той е и международенъ, той е и фискаленъ, и правенъ, и даже засѣга благотворителнитѣ източници на държавата. И затова трѣбва да го обсъдимъ всестранно и чисто държавнически да постѣпимъ по него.

Г. г. народни представители! Азъ считамъ, че въ този моментъ, въ който говоримъ тукъ, ние снемаме последната брънка отъ оковитѣ на турското робство. (Ржкоплѣскания) Цѣли 60 години минаха и останаха тия шериатски сѣдилища да напомнятъ на нашето поколѣние за онова мизерно състояние, въ което е билъ българинътъ подъ турското робство. Въ 1908 г., когато се провъзгласи независимостта, пакъ остана чл. 1222 въ закона за гражданското сѣдопроизводство, за да напомня още за мизерното състояние на българина презъ неговото робство. Минаха вече и други исторически събития, станаха войни, но, благодарение нашето кѣсоголедство и, ако щете, на партизански съображения, това неестествено състояние на нѣщата, тази аномалия въ България продължаваше да съществува. Нека проследимъ историята, да видимъ какъ се е породила тази аномалия у насъ. Но шомъ не съществуватъ тѣзи вътрешни и външни условия, които на времето сѣ я създали, ние трѣбва да премахнемъ последното напомняване за нашето робство, за нашето васалство, за нашата подчиненостъ.

Г. г. народни представители! Три власти чертае нашата конституция: законодателна, изпълнителна и съдебна. Ние допустнахме, 60 години наредъ, нашата съдебна властъ, която се издигна на нуждната висота и седи — можемъ смѣло да го кажемъ — ако не по-високо, наравно съ всички западноевропейски съдебни власти, да се търпи да се раздава правосѣдие отъ хора невежи, по едни варварски закони, които самото турско население не желае да се прилагатъ по отношение на него. Ние унижихме, ние оскѣбихме оная властъ, която конституцията признава у насъ като върховна — съдебната властъ. Ние допустнахме цѣли 60 години, въ началото по силата на международни и вътрешни условия, въ които бѣхме поставени, а по-сетне поради нашето нехайство и нашето кѣсоголедство, да съществува тази аномалия.

Г. г. народни представители! Историята на това положение, което имаме днесъ, е следната: въ 1879 г., когато се е събрала конференцията въ Цариградъ, за да затвърди Берлинския договоръ и да създаде единъ втори Цариградски договоръ, тогава за Източна Румелия се опредѣли, щото мюсюлманитѣ да иматъ право за своитѣ на-

следствени права да се съдят по шерията. Шериятът не е корана, шериятът е обичайното право на турците.

Д. Търкалановъ: Граждански законъ.

Д-ръ К. Милановъ: Гражданско право вследствие на обичай. Тъ си имат друго гражданско право, законъ за земицъ, където се урежда собствеността на земицъ и пр. Шериятското право е обичайно и тълкувателно право отъ нѣкой ходжи, голѣми турски философи, които навремето, въ срѣднитѣ вѣкове, когато фамилията е била устроена другояче, когато държавнитѣ нужди сѫ били други, сѫ издавали известни постановления. И, както казва г. Петко Стояновъ, тѣхниятъ коранъ, ако подхвърля тукъ-таме правото подъ формата на кодексъ, той не имъ дава тѣзи разрешения съ закона, каквото се иска днесъ, съ всички тия махзари, съ всички тия заявления, които ни се раздадоха. Въ Цариградския договоръ отъ 1879 г. се установи за Източна Румелия, а въ последствие и за цѣла България, за мюсюлманитѣ да наследяватъ по шерията и тѣхнитѣ духовни сѣдилища, шериятскитѣ сѣдилища, тѣ нареченитѣ шериятски кадии, да иматъ съдебни права мимо нашата държавна съдебна власт; мимо правото иззето отъ нашето духовенство, иззето и отъ останалитѣ еврейски, арменски и пр. националности, да иматъ тѣ, изключително само тѣ, правото да раздаватъ правосъдие чрезъ своитѣ ходжи, чрезъ своитѣ мюфтии по силата на шерията. И въ това отношение, г. г. народни представители, се отиде много далечъ. Засѣга се често пѣти, съ решенията на тѣх шериятскитѣ сѣдилища, правото на собственост, правнитѣ отношения на трети лица, наши български граждани. Въ тѣзи сѣдилища се разрешаватъ спорове за наследства не само между мюсюлмани. Нѣкой мюсюлманинъ продалъ имотъ на българинъ, българинъ изкупилъ имотъ отъ мюсюлманинъ — мюфтиитѣ разрешаватъ и такива въпроси. Известно време нашиятъ Върховенъ касационенъ съдъ отричае това право. Въ последствие се намѣри единъ съставъ на Върховния касационенъ съдъ, който разшири това право на шериятскитѣ сѣдилища и отиде даже до тамъ, че имъ даде правото да засѣгатъ интереситѣ на трети лица по въпроса за собственост: когато единъ нашъ гражданинъ купи имотъ на законно основание, по силата на българскитѣ закони, да се намѣри предъ едно шериятско решение, издадено отъ единъ неграмотенъ ходжа, който да го лиши отъ имота, за който е далъ пари. Толкова далечъ се отиде съ съществуването на шериятскитѣ сѣдилища.

Какво стана по-нататъкъ? Четете ки. III отъ списанието, издавано отъ г. Фаленхетъ. Тамъ е изложена подробно историята за всички перипетии, презъ които е минало това специално право за турското население у насъ. Вие ще видите, че Цариградскиятъ договоръ, сключенъ следъ Лондонския въ 1913 г., пресъздаде първия Цариградски договоръ отъ 1879 г., съ който се предвиждаше за мюсюлманитѣ въ Източна Румелия задължението да се съдятъ въ мюфтийскитѣ сѣдилища. Въ 1913 г., когато Кемалъ Паша го нѣмаше още, когато Турция не бѣше република, по-после между дветѣ държави — България и Турция — се постигна съгласие, споредъ което постановленията на първия Цариградски договоръ отъ 1879 г. и той отъ 1913 г. падатъ: никой отъ държавитѣ не е длъженъ да се придържа въ условията, предвидени въ договора отъ 1879 г. и 1913 г. и приложенията му. Турция, съ нахлуването си на западъ отъ линията Еносъ—Мидия, фактически унищожи договора отъ 1913 г.

Обаче по договора за приятелство между България и Турция отъ 18 августъ 1925 г., обнародванъ въ „Държавенъ вестникъ“, брой 110, отъ 17 августъ 1926 г., съответнитѣ разпореджия на Цариградския договоръ отъ 1913 г. бидоха обезсилени по силата на буква „е“ на протокола отъ 1925 г.: „Дветѣ договорящи страни се съгласяватъ да считатъ престанали да съществуватъ разпореджията на Цариградския договоръ отъ 1879 г. и 1913 г. и приложенията му“. Значи, следъ 1913 г., по силата на никакви международни съглашения, на никакви капитулации не може да се упражни никакъвъ външенъ натискъ върху България, за да не може нейната самостоятелна съдебна властъ да раздава правосъдие на българскитѣ граждани, били тѣ българи, турци, арменци, гърци или каквито и да е. Още въ 1918 г. трѣбваше окончателно да падне тази привилегия на хора невежи да раздаватъ правосъдие въ България.

Продължи се, обаче, и по-нататъкъ. Азъ говоря за историята, защото искамъ да убедя моя добъръ приятелъ г. Петко Стояновъ, че този законопроектъ не е дѣло, не е внесенъ по внушение отъ вънъ.

Петко Стояновъ: Не съмъ казалъ това. Казахъ: за наши собствени нужди. Искамъ само да се разшири.

Д-ръ К. Милановъ: А това се чувствува като една нужда отъ всички хора, които боряватъ съ законитѣ, отъ всички правници въ България. Миналогодишниятъ и по-миналогодишниятъ конгресъ на адвокатитѣ се произнесоха по този въпросъ. Г. министърътъ на правосъдието е получилъ телеграми отъ тѣзи области, където боряватъ тѣзи шериятски сѣдилища, въ които телеграми се казва: по-скоро отървете българското правосъдие отъ тази аномалия, за да не напомня на страната за нейното робство въ миналото.

Въ 1927 г. г. Кулевъ работи голѣмъ законъ за гражданското сѣдопроизводство. Дотогава съществуваша въ гражданското сѣдопроизводство чл. чл. 1222—1225, които уреждаха тази материя, обаче Касаационниятъ съдъ бѣше така прецизенъ, че забраняваше на мюфтиитѣ да разрешаватъ въпроси вънъ отъ тѣхната компетентностъ. И нашитѣ сѣдилища, когато даватъ екзекватура, за да облѣкатъ съ изпълнителна сила, въ формата на изпълнителенъ листъ, решенията на кадийскитѣ сѣдилища, бѣха достатъчно внимателни да гледатъ да не би кадията да е излѣзълъ вънъ отъ компетентността си. Въ последствие, обаче, следъ тази дата, виждаме едно отдѣление отъ Върховния касационенъ съдъ да отива по-далечъ, като допуща и трети лица да се засѣгатъ отъ решенията на тѣзи господа, които нѣматъ правото да раздаватъ правосъдие, нито иматъ хаберъ отъ правораздаване. Макаръ че уставътъ за управлението на мюсюлманскитѣ общини, нареденъ отъ Министерството на външнитѣ работи, да говори за мюфтийскитѣ сѣдилища и макаръ законътъ за гражданското сѣдопроизводство да застава мюфтийскитѣ сѣдилища да се подчиняватъ на решенията на Върховния касационенъ съдъ и да се съобразяватъ съ нашето гражданско сѣдопроизводство, тѣ си вървѣха по своя пѣтъ, тѣ тръгнаха по своя пѣтъ на безконтролностъ и петъ пари не даваха за нарежданията на закона за гражданското сѣдопроизводство и нула внимание не отдаваха къмъ решенията на Върховния касационенъ съдъ. Защо? Върховниятъ касационенъ съдъ не можеше да упражни контролъ върху тѣхъ, защото тѣхниятъ касационенъ съдъ е главното мюфтийство. Само сѣдилищата иматъ право, ако кадийтѣ сѫ излѣзли вънъ отъ компетентността си, когато издаватъ изпълнителни листове, да имъ откажатъ екзекватура. Но че сѫ нарушили грубо наредбитѣ на закона за гражданското сѣдопроизводство, съ това съдътъ не може да се занимава и ще не ще дава възможностъ да се реализиратъ тѣхнитѣ решения чрезъ сѣдията-изпълнител. Така вървѣше тая работа.

Въ 1928 г., когато се внесе на първо четене отъ г. Кулевъ закона за гражданското сѣдопроизводство, забележка първа къмъ чл. I не съществуваше, той я бѣше махналъ. Всички му ржкоплѣскаха за това. Имайте предъ видъ, г. г. народни представители, че това, което творимъ днесъ, е въ интереса на мирното турско население, но не на тѣзи хайлачии, които получаватъ заплатата по бюджета на Министерството на външнитѣ работи.

Петко Стояновъ: Това е вѣрно.

Д-ръ К. Милановъ: Тѣ сѫ, които подписватъ заявленията, които се изпращатъ тукъ. Азъ ще ви кажа какви суми изразходваме по бюджета на Министерството на външнитѣ работи за издръжка на шериятскитѣ сѣдилища. Въ миналото, въ два конгреса на мюсюлманитѣ, единиятъ въ Ст. Загора и другиятъ въ София, тоже съ резолюции се молѣше Министерството на правосъдието да премахне шериятскитѣ сѣдилища. Азъ, като министъръ на правосъдието, получихъ сто и нѣколко заявления съ десетки подписи отъ турското население, което молѣше да се прилага българското гражданско право, специално — материалното право. Защо, г. г. народни представители? Защото турското население има довѣрие въ българското правосъдие, защото десетки години отиватъ, за да се разгледа единъ процесъ за подѣлба предъ мюфтията. А, както знаете, нашиятъ околийски съдия — особено сега, когато е прехвърлена компетентността на мировия съдия върху околийския съдия — най-късно въ три месеца, ако не въ три седмици даже, ликвидирва съ единъ процесъ за подѣлба. Азъ не съмъ стѣпилъ отъ 15 години въ мюфтийско сѣдилище. Преди нѣколко дена отидохъ при помощникъ главния мюфтия, за да искамъ да се изпълни едно решение отъ преди четири години. Този начинъ на действие угнетяваше турското население. Турското население у насъ е израствало на по-висока степенъ културно, отколкото отатъкъ, г-да! И забележете, че който нашъ турчинъ отиде отатъкъ, става кметъ; който е служилъ

войникъ, произвеждатъ го чаушъ, произвеждатъ го въ по-високъ чинъ. Турцитъ у насъ не могатъ да разбератъ вече какъ тъй е допустимо да се прилага тази неправда спрямо тѣхъ.

Това, което ви говори г. Петко Стояновъ, азъ ще го разширя малко, за да видите какви неправди се вършатъ.

Единъ примѣръ. Бащата живъ, неговиятъ синъ работи съ своята челядь и обогатява и бащата. Случи се, умре синътъ преди бащата. Неговиятъ наследници, които съ труда си сж увеличили тройно и четворно имота и сж обогатили турското население да търпи тая неправда, когато вижда какъ българинътъ обогатява своия децъ? Даже българинътъ може приживе да раздѣли имота си между своия децъ: да отдѣли за едно дете къщата, да отдѣли за друго нѣколко ниви и пр. Българинътъ, като работи, обогатява и баща си, и децата си, и себе си. Турчинътъ не може да разбере тая неправда, която се върши спрямо него. Ето защо, г. г. народни представители, нѣма да видите простотъ отъ турското мирно население, а виждате тѣзи махари, подписани отъ този писаръ, отъ този архиваръ, отъ този мюфтия и пр. и пр.

Турското население ще бѣде доволно отъ премахването на тая аномалия. Азъ изпитахъ това по време на моя изборъ, когато отъ тукъ, отъ главното мюфтийство се изпращаха фетви да гласува турското население противъ мене, защото ще бѣда противъ шериятскитъ сѣдилища. Азъ влѣзохъ въ откритъ споръ съ тѣхъ и турското население ми ржкоплѣскаше.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се спирамъ да ви навеждамъ конкретни случаи, които сж срамни. За да видите какъ се раздава правосѣдие — идете само единъ пътъ въ мюфтийско сѣдилище. Тамъ ще видите: седналъ кадията на миндера по чорапи, адвокатътъ се разхожда насамъ-натагъкъ, плусе по пода. Кадията ще каже на този: „Влѣзь“, на онзи: „Излѣзь“. Българско удостоверение за наследство за него нѣма значение; иматъ значение за него двама свидетели и то които избере мюфтията. Ама можете да му представите касационно решение, уставъ и пр. — за него шериятътъ има значение. А опредѣлението ще го чуе подиръ осемъ месеца. Ама туй — получени мита, берии, че трѣбвало да се внасятъ! Азъ заявявамъ на г. министра на правосѣдието, че ще получи единъ голѣмъ приходъ отъ митата за продажби, защото знамъ случаи, по 30—40 хиляди лева не сж събирани, а подире като видятъ, че ще има ревизия, тогава ги събиратъ и издаватъ документи ала турка. Като отидете тамъ, сами ще се засрамите и ще кажете: Боже, какъ сме могли да търпимъ при това модерно наше правосѣдие тая страшна аномалия у насъ! Затуй, г-да, време е, безъ да мислимъ много, да премахнемъ тая аномалия.

Извамъ на 1928 г. Явява се г. Димитъръ Яневъ съ единъ ходжа и предлага тази нещастна забележка да влѣзе въ текста на чл. I отъ закона за гражданското сѣдопроизводство. И отъ тогава вече почна борбата на тѣзи, които бѣха на противно мнение — съ изключение на покойния Каранджуловъ. Съжалявамъ, че не е живъ, за да потвърди това, което ми каза тогава. Когато азъ му казахъ: дѣдо Каранджуловъ, какво зло направи на българското правосѣдие, какъ се увлѣче? — той каза: „Увлѣкоха ме, направихъ единъ грѣхъ“. Отъ тогава, г. г. народни представители, продължава борбата. Азъ мога да ви цитирамъ, следъ тази нещастна дата, колко опити сж правени за премахването на тая аномалия въ България. Презъ управлението на сговора бѣхъ приготвилъ законопроектъ, изработенъ отъ менъ и г. Лингорова, пакъ въ този смисълъ приблизително, но нѣмахме честта да дочакаме новата камака. Покойниятъ Ляпчевъ се бѣше съгласилъ да се премахне тая аномалия. Скоро следъ насъ, следъ управлението на сговора, направиха се опити чрезъ г. Робева, провадийския народенъ представителъ. Цитирамъ ви тѣзи факти, за да видите, че това е чисто наше вътрешно дѣло, не е подбудено отъ никакви външни сили. Още тогава внесохъ законопроектъ, подписанъ отъ менъ и отъ други народни представители. Г. Мушановъ, предъ видъ на предстоящитъ общински избори...

Х. Мирски: Други бѣха съображенията на г. Мушановъ, а не предстоящитъ избори.

Д-ръ К. Милановъ: И Вие подписахте предложението, както и азъ. И тогава се осуети тази работа. Азъ бѣхъ тогава депутатъ и ще ви посоча страници отъ дневницитъ, за да видите каква борба водихме.

По натагъкъ, г. г. народни представители! Азъ излѣзохъ съ една статия въ в. „Миръ“, искахъ да популяризирамъ този въпросъ, да го направя известенъ на широ-

китъ маси, защото не би трѣбвало да се търпи съществуването на тази аномалия. Погледнато отъ финансова гледна точка и отъ гледна точка международна, правна, отъ каквато щете, не може да се търпи. Още тогава, въ бр. 10.884 на в. „Миръ“ отъ 1934 г., излѣзохъ съ една статия по тази материя, да моля тогавашното правителство следъ 19 май да премахне тази аномалия. Апелирахъ съ специално изложени мотиви къмъ г. Кимонъ Георгиевъ — той поне нѣмаше онѣзи фактори, които прѣчеха въ миналото — да премахне тази последна останка, която напомня нашето робство. Така мина. Казаха ми, че е съгласенъ. Дойде г. Карагѣзовъ министъръ, направихъ сѣщитъ постѣпки и не стана. И предъ г. Пешевъ — той е свидетелъ — направихъ постѣпки и той се помѣжи, но не остана време. Следъ туй г. Огняновъ на три пъти го прокара въ Министерския съветъ и пакъ не се публикува. Внасянето сега на този законопроектъ е чисто дѣло на г. министра на правосѣдието, по желание пакъ на народни представители, изказано предъ него и предъ г. министъръ-председателя, най-подиръ да свършимъ съ този въпросъ. Азъ не отричамъ, че той има голѣмо международно значение. Азъ сподѣлямъ напълно мислитъ на г. Петко Стояновъ. Ние ги подчертаваме и въ отговора на тронното слово, като казваме: „Засилване на приятелскитъ връзки“. Нѣма защо ние да чертаемъ държавното управление на Кемала и да го поддържаме, но ние, като добри съседни, не бива да му прѣчимъ. Ние не бива да създаваме институти, които могатъ да му вредятъ. Но, г. г. народни представители, мимо това, ние ще вършимъ и нашето дѣло.

Понеже зачекваме този въпросъ отъ международно гледище, нека се освѣтимъ по него. Вѣренъ е фактътъ, че турското правителство чрезъ тукашния си пълномощенъ министъръ още въ онова време, когато азъ бѣхъ министъръ, изявяваше желание да се премахнатъ мюфтийскитъ сѣдилища, понеже сж премахнати и у тѣхъ. Старотурцитъ подхвърлятъ: въ гяурскитъ страни има шериятски сѣдилища, а ние въ Турция не ги търпите. Г. г. народни представители! И въ нашата съседка Сърбия, на конгреса на юриститъ миналата година, решиха окончателно премахването на тия сѣдилища.

Нѣкой отъ нар. представители: Тамъ още това не е приложено, нито въ Гърция.

Петко Стояновъ: Нѣма защо ние да чакаме тѣхъ.

Д-ръ К. Милановъ: У тѣхъ капитулации не съществуватъ. Тамъ сж толкова малко турцитъ.

Г. г. народни представители! Азъ искамъ въ България нашитъ сѣдилища да раздаватъ правосѣдие. И тѣзи господа, които го желаятъ и които ги нѣма тукъ, ще бѣдатъ задоволени, а ние въ всѣко отношение ще се спасимъ отъ туй ненормално състояние на раздаване на правосѣдие.

Г. г. народни представители! Трѣбва да си зададете въпроса, кой издържа тѣзи мюфтийски, тѣзи шериятски сѣдилища? Мнозина отъ васъ, вѣрвамъ, не знаятъ истината, защото мислятъ, че вакѣфитъ, които съществуватъ и принасятъ голѣми приходи на мюсюлманското население, на мюсюлманскитъ общини, отъ тѣхъ се дава за издрѣжка на мюфтинитъ. Не е така, г. г. народни представители. Вземете бюджета за 1938 г., вземете бюджета за 1937 г., вземете бюджета за 1936 г. и ще видите голѣми пера за издрѣжка на висшитъ духовни сѣдилища. На висшия духовенъ сѣдия се плаща 85.920 л.; 218.000 л. се плаща за главното мюфтийство. И тукъ сж изключени онѣзи български и турски, висши чиновници, на които отдѣлно се плаща отъ приходитъ на вакѣфитъ. Туй е само по държавния бюджетъ. Дохождатъ първа степенъ мюфтинъ — плащатъ се 342.240 л.; дохождатъ втора степенъ мюфтинъ, повече отъ 20 души — плащатъ се 1.354.000 л. Вземете § 1 и 2 отъ вещественитъ разходи, кждето общо сж приѣмнени съ другитъ иновѣрни общини, и ще видите, че отъ цѣлия параграфъ, който е 27.810.000 л., минимумъ 3—4—5 милиона лева сж за веществени разходи, командировки и пр., и пр. на мюфтийскитъ сѣдилища, включително и за цѣлия персоналъ къмъ мюфтийскитъ сѣдилища до архиваръ-регистратора, българския секретаръ, шериятския секретаръ, форма на разсилни, отопление, освѣтление, наемъ и пр. и пр.

Защо е това изключително право на турцитъ? Кой ни застава? Тѣзи милиони, които се харчатъ, ако се дадатъ на министра на правосѣдието, ще увеличи сѣдийскитъ състави съ 5—6 и ще се премахне задрѣстеното положение на дѣлата, ще се разчисти въ една година. А ние държимъ тия хора да раздаватъ едно отживѣло правосѣдие, което хората, на които се раздава, не го желаятъ, и поддържаме чиновници, които не принасятъ нищо добро, а

рушат държавата. Азъ не намирамъ никакво законно основание българската държава да отива да поддържа едни сѣдилища, мимо нормалнитѣ сѣдилища въ нея, да харчи толкова милиони лева и да оскърбява най-чувствително нашето правосѣдие, като му отнема известна компетенция. Защо не дадемъ тогава и на арменското, на еврейското и на българското духовенство — и тѣ да раздаватъ правосѣдие за наследствата? Тѣхъ сме ги лишили, а оставаме това само на мюфтийтѣ, безъ да бждемъ длъжни да правимъ това, безъ да се желае то отъ населението.

П. Стояновъ: И тогава, когато мюфтийтѣ не сѣт никкви духовници.

Д-ръ К. Милановъ: Азъ мога да цитирамъ хора днесъ въ главното мюфтийство, които сѣт назначени за върховни духовни сѣдии, г. Петко Стояновъ, безъ да иматъ образованието на руджието, на прогимназията, и получаватъ грамадни заплати — духовни съветници, духовни сѣдии, тълкуватели на нашитѣ касационни решения!

Ето защо и отъ фискално гледище, г. г. народни представители, ние трѣбва да се освободимъ отъ това бреме и да употребимъ тѣзи суми тамъ, където е необходимо. Стана въпросъ: по-нататкъ какво ще стане? Г. г. народни представители! По бюджета на Министерството на външнитѣ работи сѣт предвидени само 18.000 л. за арменския епископъ. За главното равниство, състояше се отъ три служби, сѣт предвидени 65.500 л., благодарение толерантността на България, за която толерантностъ говори г. Стайновъ. И азъ смѣтамъ да не загубимъ това, което имаме — въротърпимостта въ България. Българската държава е взела въ рѣцетъ си върховното ръководство на религиознитѣ, на иновѣрскитѣ общини. И тя чрезъ тия главни органи контролира и само на тѣхъ плаща. И, забележете, плаща на главния равнинъ и на неговия помощникъ, и на неговия секретаръ, плаща и на арменския епископъ и чрезъ тѣхъ упражнява по-нататкъ своята властъ.

Какво трѣбва да стане съ мюфтийскитѣ сѣдилища? Ако имъ отнемемъ компетентността да раздаватъ правосѣдие за имущественитѣ отношения на мюсюлманитѣ, какво остава отъ тѣхъ, ще трѣбва ли да ги премахнемъ, да ги унищожимъ, както г. Петко Стояновъ каза? Не, г. г. народни представители! Азъ желая да не отиваме толкова далечъ. Когато отнемаме правото имъ да раздаватъ правосѣдие, автоматически преставатъ да бждатъ сѣдилища. Тѣ ще останатъ само духовни учреждения, свободни да правятъ каквото желаятъ, стига сигурността на държавата да бжде запазена. Нека се издържатъ, както се издържа еврейската община, както се издържа арменската община. Нека тѣ се разправятъ за своитѣ бракове, защото съгласно чл. I, ал. II, отъ гражданското сѣдопроизводство, ние не можемъ да ги лишимъ отъ снѣй право, което сме дали на еврейското, арменското и българското духовенство. Азъ препорѣчвамъ далечъ да не отиваме. Не желая да чертаемъ политиката на Кемала, а българската политика. Понеже имъ отнемаме правото да бждатъ сѣдии, ще се лишатъ и отъ още едно друго право по силата на чл. 152 отъ закона за настояничеството, гдето е дадено право на тѣхъ да уреждатъ настояническитѣ дѣла. То автоматически пада, щомъ се отнеме властта имъ на сѣдии. Но въ всѣки случай, съ една забележка, може да се помисли чл. 16 отъ закона за селскитѣ сѣдилища, споредъ който селскитѣ кметъ урежда и арменскитѣ, и българскитѣ, и еврейскитѣ настояничества. Така че автоматически, съ отнемане тѣхното право на сѣдии, остава да се разправятъ тѣ само съ своитѣ бракоразводни дѣла. Защото, докато не въведемъ у насъ гражданския бракъ, ние нѣмаме право да ги лишаваме отъ това. Тогава ще помислимъ за втората алинея на чл. I отъ закона за гражданското сѣдопроизводство и спрямо насъ християнитѣ, защото имайте предъ видъ, че 47 милиона харчимъ за нашето духовенство и за нашитѣ духовни сѣдилища. Ето защо трѣбва правилно и закономерно да постѣпимъ. Не можемъ да ги лишимъ отъ правото да разглеждатъ бракоразводни дѣла. Ние нѣма да ги оставимъ на произвола на сѣдбата. Въ България има толкова благотворителни вакъфи и държавата трѣбва да тури единъ строгъ контролъ върху тѣхъ, защото отъ тамъ ще излѣзе приходъ нѣколко милиона лева. Отъ тѣхъ да се даде туй, което е нужно за издържката на мюсюлманскитѣ общини и на мюфтийскитѣ духовни сѣдилища, а останалото да влѣзе въ държавната каса. Мюсюлманското население ще се подпомогне отъ тамъ за издържката на своитѣ училища.

вмѣсто да плаща отдѣлни данѣци. Ние ще туримъ рѣка на тия вакъфски приходи, за да можемъ да ги употребимъ правилно и излишекътъ да отиде за подпомагане на бедното население.

Ето защо и по това съображение се налага премахването на мюфтийскитѣ сѣдилища.

Г. г. народни представители! Азъ не бихъ желалъ да отида много далечъ, не бихъ желалъ да загубимъ оная хубавъ капиталъ, единственъ, който имаме предъ международното обществено мнение, че България е толерантна страна, че търпи всички религии и националности. Трѣбва да запазимъ тази толерантностъ. Ние трѣбва да живѣемъ — това е естествено — въ много добри отношения съ нашата съседка Турция, както и съ другитѣ съседи. И затова, когато отиваме да унищожаваме тази аномалия, нека да не посѣгаме върху религиознитѣ права.

Не мога да се съглася съ моя приятелъ г. Петко Стояновъ да се върнемъ назадъ и да обезсилимъ издаденитѣ и влѣзли въ сила законни решения отъ 1929 г. Г. г. народни представители! Може би нѣкои отъ тѣхъ да не сѣт още изпълнени, обаче фактически вече сѣт придобили права тия, за които сѣт издадени. Ние не можемъ да се върнемъ. Тѣй както е преходното правило, то е достатъчно, защото унищожаваме всички решения, обезсилвамъ всички решения, защото ще дойдатъ по начало предъ българскитѣ сѣдилища странитѣ съ своитѣ претенции, като че не съществуватъ никакви решения. Въ туй отношение, г. г. народни представители, най-много можемъ да отидемъ до тамъ — да кажемъ, че всички решения, издадени отъ еди коя си година и неизпълнени, се обезсилватъ. Всичко, което е отъ мюфтийството, било отъ главното мюфтийство, било отъ окръжното, било отъ околийското мюфтийство — искамъ да се забележи — и което не е приведено въ изпълнение, което не е получило своята санкция за утвърждение, пада. И отъ сега нататкъ мюсюлманитѣ ще наследяватъ по нашитѣ закони и тѣ ще бждатъ доволни.

Г. г. народни представители! Азъ имамъ още аргументи да ви навеждамъ, но смѣтамъ за излишно, защото вървамъ, че нѣма да се намѣри между насъ тукъ човѣкъ, при тази свободна атмосфера, незадушена отъ партизански предубеждения, който не ще гласува спокойно за този законопроектъ. Нека извършимъ последния исторически актъ на освобождаването на България, фактически и морално, отъ тази останка на робството! (Ржкоплѣскания)

Председателстващъ Г. Марковъ: Г. г. народни представители! Частъта приближава 8, а има записани още 5 души. Смѣтамъ, че нѣма да може да се приключи съ този законопроектъ тази вечеръ, ако продължи заседанието до 8 ч. Затуй ще моля да вдигнемъ заседанието, като следващото заседание бжде въ срѣда.

Които сѣт съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка.

Мнозинство, Събранието приема.

Г. министре! Какво ще кажете по дневния редъ?

Министъръ д-ръ Н. П. Николаевъ: Моля, г. г. народни представители, да приемете следния дневенъ редъ:

- 1) избиране на депутация за поднасяне отговора на тронното слово;
- 2) първо четене законопроекта за ограничение компетентността на мюфтийскитѣ сѣдилища (Продължение разискванията);
- 3) първо четене законопроекта за сключване на заемъ отъ Главната дирекция на Б. д. ж. при Б. з. к. банка въ размѣръ на 170.000.000 л.;
- 4) първо четене законопроекта за откриване кредитъ въ размѣръ на 600.000.000 л. отъ Б. з. к. банка на Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни;
- 5) първо четене законопроекта за допълнение на чл. чл. 1 и 2 отъ наредбата-законъ за постѣпване въ държавната здравна станция за учители край с. Лѣджене, Пещерско;
- 6) първо четене законопроекта за измѣнение на ал. I на чл. 7 отъ наредбата-законъ за избиране народни представители за обикновено Народно събрание;
- 7) докладъ на комисията по провѣрка на изборитѣ.

Председателстващъ Г. Марковъ: Които сѣт съгласни съ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, събранието приема.

Закривамъ заседанието.

(Закрито въ 19 ч. и 30 м.)

Подпредседателъ: **Г. МАРКОВЪ**

Секретари: { **ЦВ. КРЪСТЕВЪ**
 { **АС. ГОЛЕВЪ**

Началникъ на стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**